

PROJECT BOOK
తెనుఁగు వ్యాకరణము

శ్రీరావిపాటి గురుమూర్తిశాస్త్రిగారిచే

విరచితము

చెన్నపురి:

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రిలు అండ్ సన్స్ వారిచే

బ్రకటితము

1951

All Rights Reserved.

ఆంధ్రవ్యాకరణము.

—> సంజ్ఞాపరిచ్ఛేదము.

౧. శబ్దసిద్ధి లోకంబువలనఁ దెలియును.
౨. శాస్త్రంబు నియమము కొఱకు.
౩. సంస్కృతంబు ఆద్యప్రకృతి.
౪. సాకృతంబు ద్వితీయప్రకృతి.
౫. ఆంధ్రభాష వికృతి.
౬. సంస్కృతభాషకు వర్ణంబులు ౫౦.

అందు అచ్చులు ౧౬.

అ ఆ ఇ ఈ ఊ ఊ ఋ ఋ ఌ ఌ ఏ ఐ ఓ ఓ ఔ

అం అః.

ఇందు హ్రస్వములు ౫.

అ ఇ ఉ ఋ ఌ.

దీర్ఘములు. ౯.

అ ఈ ఊ ఋ ఌ ఏ ఐ ఓ ఔ.

౦ ఇది అనుస్వారము.

ః ఇది విసర్గము.

ఆంధ్ర వ్యాకరణము

హల్లులు 3ర.

క ఖ గ ఘ జ, చ ఛ జ ర్ష ఞ, ట త డ ఢ ణ, త థ ద ధ న
ప ఫ బ భ మ, య ర ల వ
శ ష స హ ళ

క కారము మొదలు మకారముదనుకనుండు వర్ణములు
స్పర్శము లనఁబడును.

ఇవి యొందువర్ణములుగా భాగింపఁబడును.

కఖగఘజ.....కవర్ణము.

చఛజర్షఞ.....చవర్ణము.

టతడఢణ.....టవర్ణము.

తథదధన.....తవర్ణము.

పఫబభమ.....పవర్ణము.

యరలవ.....ఇవి అంతస్థములనఁబడు.

శషసహ.....ఇవి ఊష్ణములనఁబడు.

అఆకఖగఘజహః...వీనికి ఉత్పత్తిస్థానము కంఠము.

ఇఈచఛజర్షఞయశ.....తాలువులు.

ఋఋఋటతడఢణరష.....మూర్ధము.

ఞ్ఞ్ఞ్ఞతథదధనలస.....దంతములు.

ఉఉపఫబభమ.....ఓష్ణములు.

ఇమజణన.....నాసీక.

వ వి.....వీనికి ఉత్పత్తిస్థానము కంఠతాలువులు.
 ఓఔ.....కంఠోష్ఠములు.
 వ.....దంతోష్ఠములు.
 ం.....నాసిక.

2. ప్రాకృతభాషకు వర్ణములు ౪౦.

అచ్చులు ౧౦.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఏ ఓ అం అః.

హల్లులు 3౦.

క ఖ గ ఘ చ ఛ జ ఝ ట ఠ డ ఢ ణ త థ ద ధ న
 ప ఫ బ భ మ య ర ల వ శ హ ళ.

కొఱవడిన వర్ణంబులు ౧౦.

ఋ ఋ ఌ ఌ ఐ ఐ ఔ ఔ జ ఞ శ ష.

౩. దేశ్యతద్భవాత్క మగునాంధ్రభాషకు
 వర్ణంబులు 3౬.

అచ్చులు ౧౪.

అ ఆ ఇ ఈ ఉ ఊ ఎ ఏ ఐ ఒ ఓ ఔ ం.

హల్లులు ౨౨.

క గ చ ఛ జ ఝ ట ఠ డ ఢ ణ త ద న ప బ మ
 య ర ల వ శ హ ళ.

F. అనాద్యంబులగు వర్ణంబులు ౬.

ఎ బ ం చే జే ఆ.

౧౦. ఋ ఋ ౠ ౡ ః ఖ ఘ జ ఛ ఝ ఞ త థ ధ ధ ణ ష భ శ ష.
ఇవి తత్సమాన్య దేశ్యంబులం గలసి యాంధ్రంబునం జేగు
చున్నవి.

ఉ. ఋభభుండు-ఖచరుండు-ఘనుండు-తవర-ఢాక మొదలైనవి.

అభ్యాసము.

క చ ఆ ట ఈ డా ఋ ర ల శ ష క య హ
ఖ ఘ జ గ అ ఋ ౠ ఏ ౡ జ ఞ ఝ ఢ ద
త థ మ ధ ధ వ బ ఇ ఉ ఏ ఓ ఐ ఔ ః ం
ఎ బ ఊ న స శ చ జ ఛ ట ణ త శ

ఇం దచ్చు లెవ్వి? హల్లు లెవ్వి? పరుషము లెవ్వి? కంఠ్యము.
లెవ్వి? దంఠ్యము లెవ్వి? దీర్ఘము లెవ్వి? ప్రాస్వము లెవ్వి?
స్పర్శము లెవ్వి? కవర్ణమును జెప్పము. అనునాసీకములను జెప్ప
ము. అంతస్థములను జెప్పము. శ ష స హ ఈవర్ణములకేమి
పేరు? శుద్ధాంధ్ర భాషావర్ణము లెవ్వి? ప్రాకృతమునకుం దగ్గిన
వర్ణము లెవ్వి? దేశ్యతద్భవాత్త కమగునాంధ్ర భాషకువర్ణము
లెన్ని? అవి ఎవ్వి? ఖ ఛ భ ఋ మొదలయినవి తెనుంగున
నెట్లు చేరును? క కార మెచటం బుట్టినది? విస్వర్ణమునకు జన
స్థాన మెద్ది? అనుస్వార మెచటం బుట్టినది?

౧౧. పూర్ణము ఖండము అని అనుస్వారము ద్వివిధము.

పూర్ణమును ఖండమును ఒక్కొక్కటియు సిద్ధము సాధ్యము నని ద్వివిధము

అందము-చందము.....సిద్ధపూర్ణోదాహరణములు

చెందొన-కెందమి.....సాధ్యపూర్ణోదాహరణములు.

కలఁగి - క్కొలఁగి.....సిద్ధఖండోదాహరణములు.

వచ్చెఁగమలాక్షుఁడు

మెచ్చెఁదామరసాక్షుఁడు.

} సాధ్యఖండోదాహరణములు.

౧౨. బిందువుతెత్సమవ్యతిరిక్తియు లయినయాంధ్రశబ్దముల యందఁ బరుష సరళంబులకు ముందుగా నుండునుగాని తక్కిన వర్ణములకు ముందుగా నుండదు.

౧౩. ప్రాస్వముమీఁదనున్న అరసున్న వైకల్పికముగానిండు సున్న యగుచు. ఉ. కలఁగి-కలఁగి. చెలఁగి - చెలఁగి దీర్ఘము మీఁదః గలిగినది అరసున్న గానే యుండును. ఉ. తాఁజ్జప్పె-నే. జదివితే.

౧౪. అఁట-ఇఁక-చుఁడు అను శబ్దంబులందక్క మొదటి ప్రాస్వంబుమీఁద అరసున్న యుండదు.

అభ్యాసము

ఈ క్రింది శబ్దములలోని సిద్ధ సాధ్య బిందువులను చెప్పుము-
లేక - వ్రాయుము.

ముందు - గొంది- పంట - చుంచు- చెంక - చెంచు-చెంది
రము - చేత రాసి - కలత - జంగము- వెలుగు- పాడి-పా
తు- గండము- చేప- చెంగలువ- కెందమ్మి- పొంబనటి- నేత
గాడు - వచ్చెగమలాక్షుడు - చూచెదమ్ములను.

౧౫. య - ర - ల - వ ఈ యక్షరములు లఘువులు అల
ఘువులు అని రెండు విధములు గలవి.

అచ్చుకంటె బరమయిన అచ్చునకు వచ్చిన యకారము
లఘువు. ఉ. (మేన-అత్త) మేనయత్త.

తక్కినది అలఘువు. ఉ. చాయ - కాయ - బయలు - మొ.

అరదము-అరుదు - ఇత్యాదులయందలి రేఫము అలఘువు.

కలత - చలము - వలస - ఇత్యాదులయందలి లకారము
లఘువు.

బహువచనము పరమయినప్పుడు - ర - ల - డ ఈ వర్ణము
లగు ఆదేశముగావచ్చిన శకారము అలఘువు. ఉ. ఏళ్లు- గోళ్లు-
పాళ్లు - త్రాళ్లు - మొ.

ప్రథమమీడి పకారమునకు ఆదేశముగా వచ్చిన పకారము
లఘువు. ఉ. (రాముఁడు వలికె) రాముఁడు వలికె. (చెట్టు పడె)
చెట్టుపడె. మొ

తక్కినది అలఘువు. ఉ. చేవ-కావరము. మొ.

యలవలకు లఘుత్వాలఘుత్వములు సంస్కృత ప్రాకృత
వ్యాకరణములయందును గలవు. రేఫము తెనుఁగుభాషయందు
మాత్రము ద్వివిధము.

అభ్యాసము.

ఈక్రింది పదములనుండు లఘులఘువులయిన యరలవల
నేర్పరింపుము.

నాయము - సోయగము - చీయనుట - రామయ - చేయి
యిచ్చెను-గురుతు-తెరఁగు - తరకలు - చారపప్పు - రాయంచ-
రాలుట - రారా - పోరా - తొలుకరి - నిలుకడ - కులుకుట-
రాళ్లు - బళ్లు - ణోళ్లు - ఏళ్లు - సిళ్లు - వడియము - వరుస-వదిసె-
వాకిలి - నారువోసినవాఁడు నీరువోయకమానఁడు - ఆతఁడు
వడియె.

౧౬. భూతార్థకక్రియాపదములయందును తద్ధర్తార్థకక్రియాపదములయందును నుండు యకార మెత్వము గలది. భూ-ఉ. కనియె-చనియె. గ - ఓ. కనియెడు-చనియెడు. కనియెడు - చనియెడు.

౧౭. ఉయ్యెల - పయ్యెద - శాయెతు ఈ మూడూ శబ్దములయందున్న మధ్య యకార మెత్వముగలది.

౧౮. అంసి, భాషయందుఁ బదానిని ణకార యకార శకారములును-ఉ ఊ ఒ ఓ వీనితోఁ గూడిన వకారంబును లేవు. ఉ ఇతఁడు-ఈతఁడు-ఉయ్యెల-ఉంఁగము - ఊరు - ఓగిరము. మొ

౧౯. శాలవ్యములు - దంత్యములు అని చజలు రెండు విధములు గలవి.

ఇ ఈ ఎ ఏ వీనితోఁ గూడినవి శాలవ్యములు. ఉ. చిగురు-చీర - చెంగు - చేప; డి - జీతము - జెముడు - జేగులు.

అ ఆ ఉ ఊ ఒ ఓ ఔ వీనితో గూడినవి దంత్యములు

ఉ. చవి-చాన - చుట్టము - చూపు - చొప్ప-చోటు - చొక ;
జత-జాతర - జున్ను - జూదము - జొంపము - జోలి - జోకు.

సంస్కృత ప్రాకృతములయందుఁ దాలవ్యములేకాని దంత్యములు లేవు.

౨౦. దంత్యతాలవ్యములైన చ జ ల కు యతి ప్రాసముల యందు మైత్రిగలదు.

ఉ. దోదలేటిబంగారుజలగుహంబులతూండ్లు - రాచవారు వడసి రాచరించి.

అభ్యాసము.

ఈక్రింది పదములనుండు దంత్యతాలవ్య చజలను వ్రాయు ము-లేక-చెప్పము చుక్క-చేమ-చొక్కము - జల్లెడ - జాణ-జున్న-జడ్డిగము-జిత్తు-జంతక-జూటు - చయ్యన - చలి జలకఱ-జిల్లేడు-జల్లి-జేన-జొంకము-జొన్నలు.

సంజ్ఞలు.

౨౧. ప్రాతిపదికము. నామము. ఉ. రామ - కృష్ణ - గోవింద. మొ.

ప్రత్యయము వర్ధకము. ఉ. డు-ము-వు-లు, మొ.

ధాతువు క్రియ. ఉ. పోషించు-భరించు-కొట్టు-తిట్టు. మొ. అచ్చులు ప్రాణములు. అనుస్వారము బిందువు. ఏ ఓ లు వక్రములు. ఐ ఔ లు వక్రతమములు.

హల్లులు ప్రాణులు. క చ చ ట త ప లు పరుషములు.

గ జ డ డ ద బ లు సరళములు. తక్కినవర్ణములు స్థిరములు. నకారము ద్రుతము.

౨౨. సుబంతములు-తిజంతములు - క్త్వాంతములు - తుము
 న్నంతములును ఈభాషయందుఁ బ్రయోగింపఁ దగవు. సు -
 ఉ. రామః-కృష్ణః మొ. తి-ఉ. భవతి-యాతి. మొ. క్త్వా -
 ఉ. భుక్త్వా-త్యక్త్వా. మొ. తు-ఉ. గంతుమ్-యాతుమ్. మొ.

౨౩. అవి అనుకరణమందుఁ బ్రయోగింపనగును. రామః
 అని-భుక్త్వా అని-గంతు మని. మొ.

౨ ర.కళలు ద్రుతప్రకృతికములు అని తెనుఁగుశబ్దములు
 రెండు విధములు గలవి.

ద్రుత మంతమందు లేని శబ్దములు కళలు. ఉ-దు-ము-వు-
 లు అనుప్రథమావిభక్తియు, కూర్చి-కై-పట్టి-యొక్క విభక్తు
 లును, పోషించితివి, - పోషించిరి ఇత్యాది మధ్యమపురుష
 క్రియలును, పోషించుచున్నాను-పోషించిరి ఇత్యాది రేఫాంత
 క్రియలును, పోషించుచున్నాము, పోషించితిమి ఇత్యాదిమాం
 తక్రియలును, ఇంచుక-కొంచెము ఇత్యాది కించిదర్థకములును,
 బళి-బాపురె ఇత్యాది ప్రశంసనార్థకములును, డౌర - ఆహా
 ఇత్యాది ఆశ్చర్యార్థకములును, అక్కట - కటకట ఇత్యాది
 సంతాపార్థకములును, అప్పుడు అనుతదార్థకమును, ఎప్పుడు అను
 యదార్థకమును, ఏమి అను కిమర్థకమును, అ-ఎ-ఏ అను ఏవా

ర్థకములును, ఊరక - మిన్నక-అను తూష్టిమర్థకములును, కద-
కదా అను కిలార్థకములును, నుతించి-నుంపక ఇత్యాదిక్వార్థక
ములును. మొ.

ద్రుతమంతమందుఁగల శబ్దములు ద్రుత ప్రకృతికములు.

ఉ. రామునిచేతఁ - రామునియందుఁ - కనెఁ - వినెఁ - మొ.

అభ్యాసము.

ప్రాతిః దికమునకుఁ బేరేమి ? వర్ణకమన నెద్ది? క్రియ లెవ్వి?
బిందువననేమి ? సరళములెవ్వి ! పరుషములెవ్వి ? ఆంధ్రమున
ప్రయోగింఁగూడని పదములెవ్వి ? అవి ఎట్లు ప్రయోగింప
నగును ?

వాఁడు-వానిఁ-చెట్లు - తోఁటఁ- చనెఁ-ఈనుఁ- అగ్ని-
ఇందు ద్రుత ప్రకృతికములెవ్వి ! కళ లెవ్వి ?

కళలకు గ్రంథమందుఁ జెప్పిన చొప్పున నీ క్రిందిపదము
లకుఁ బేళ్ళను వ్రాయుము. లేక-చెప్పము. చూచితిమి - వచ్చు
చున్నారు-కటకట-బళి-మిన్నక - కద-అప్పుడు - చూచెదవు -
కూర్చి-పట్టి-ఏమి-ఎ-అ-కొంచెము.

౨౫. తద్భవము-తత్సమము - దేశ్యము - గ్రామ్యము అని ఆంధ్రభాష నాలుగువిధములు గలది.

సంస్కృత ప్రాకృతంబులవలనఁ బుట్టినది తద్భవము.

సంస్కృత ప్రాకృత భాషాసమము తత్సమము

లోకవ్యవహారసిద్ధము దేశ్యము.

లోకవ్యవహారసిద్ధమై శాస్త్రవిరుద్ధమైనది గ్రామ్యము.

౨౬ తద్భవమనఁగా వర్ణలోప వర్ణాగమ వర్ణవ్యత్యయములను శాస్త్రకారము పొంది వ్యవహరింపఁబడునది.

అది సంస్కృతభవము ప్రాకృతభవ మని ద్వివిధము.

ఉ. చందురుఁడు-ఆంధ్రము ఇవి మొ. సంస్కృతభవములు.

ఉ. యక్షము-కంచు ఇవి మొ. ప్రాకృతభవములు.

౨౭ తత్సమ మనఁగా ఆంధ్రవిభక్తివల్లనైనవికారముగలది అది సంస్కృతసమము ప్రాకృతసమమని ద్వివిధము.

ఉ. రాముఁడు-శంభువు ఇవి మొ. సంస్కృతసమములు.

ఉ. సిరి-రాణి ఇవి మొ. ప్రాకృతసమములు.

౨౮. దేశ్యము-ఆంధ్రదేశ్యము-అన్యదేశ్యము-అని ద్వివిధము.

ఉ. తల్లి-తండ్రి ఇవి మొ. ఆంధ్రదేశ్యములు.

అన్యదేశ్యముఆంధ్రవిప్లయ క్తము-అనాంధ్రవిప్లయ క్తము-అని ద్వివిధము.

ఉ. తావి - మోవి ఇవి మొ. అంధ్రవర్ణయుక్తములు.

ఉ. తావు - తవర ఇవి మొ. అనాంధ్రవర్ణయుక్తములు.

౨౯ - గ్రామ్యము నింద్యగ్రామ్యము - అనింద్యగ్రామ్యము
అని ద్వివిధము.

ఉ. వస్తాడు-పోతాడు-ఇవి మొ. నింద్యగ్రామ్యములు.

ఉ. కఱకంఠుడు - ప్రాణగొడ్డము ఇవి మొ. అనింద్య
గ్రామ్యములు.

౩౦. ఈభాషయందు కవిసమయ సిద్ధంబైనపదము ప్రయో
గింపవలయును

అభ్యాసము.

ఈ దిగువ నుదాహరించిన పదములందు తత్సమ తద్భవదేశ్య
గ్రామ్యములను వివరింపుము.

పవడము-జగత్తు - ఇంగలము - పాలు-చూచేని- జన్నము-
ఖడ్గము-వ్రాస్తాడు-తల్లి-గృధ్రము - గద్ద-నిద్దర - గుడి- కోట-
వేట - గాదిలి - సుద్ది- వెన్నుడు-జన్నిదము-పన్నిదము-కవా
టము - తావు - లక్క - వడుగు - భువి - విద్య-సాము-లక్ష్మి.

సంజ్ఞాః రిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

సంధిపరిచ్ఛేదము.

౧. అకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధిబహుళము.
ఉ. మేనత్త-మేనయత్త;చింతాకు-హంసయేది-చెలువుండయిట
రమ్ము. మొ.

౨. మధ్యమపురుషంబునందు ఇకారమునకు అచ్చుపరం
బగునపుడు సంధి నిత్యము. ఉ. నేవించితి వచ్యుతుని. మొ.

౩. ప్రథమోత్తమపురుషంబులయందు సంధి వైకల్పికము.
ఉ. వచ్చి రమరులు-వచ్చిరియమరులు- వచ్చితిమిపుడు-వచ్చితిమి
యిపుడు. మొ.

౪. క్షార్థక ఇకారమునకు సంధిలేదు. ఉ. వచ్చియిచ్చెను-
చేసి యడిగెను. మొ.

౫. అది- అవి-ఇది-ఇవి-ఎది- ఎవి-ఏది-ఏవి అను నీశబ్దముల
యందలి ఇకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి వైకల్పిక
ము. ఉ. అదేమి-అదియేమి. మొ.

౬. ఏమి మొదలగు శబ్దంబుల ఇకారంబునకు అచ్చుపరం
బగునపుడు సంధివైకల్పికము. ఉ. ఏమయ్య- ఏమియయ్య-హరి
కిచ్చె-హరికినిచ్చె-మతేమి-మతీయేమి. మొ.

౭. ఉకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి నిత్యము.
ఉ. రాముఁ డతఁడు - సోముఁ డితఁడు మొ.

౯. ప్రథమేతర విభక్తులయందుండు ఉకారమునకు సంధి వైకల్పికము. ఉ. నన్నే లె-నన్ను నేలే- నాకొఱకిచ్చె - నాకొఱకు నిచ్చె-నా కనురక్తుడు - నాను ననురక్తుడు-నాయం దనురక్తి. నాయందు ననురక్తి. మొ.

౯. నన్ను మమ్ములకు స్వచ్ఛ లోకంబునందు సంధి లేదు. ఉ. ననునేలే - మమునేలే.

౧౦. వర్తమానార్థక చువర్తక ఉకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి వైకల్పికంబు. ఉ. వచ్చుచుండెన్ - వచ్చుచు నుండెన్. మొ.

౧౧. వాక్యవిరామమందు ఉకారమునకు అచ్చుపరంబగునపుడు సంధి లేకున్నను దోషంబులేదు. ఉ. పడగనున్న హనును భయవిహ్వలుండుగాఁడు - అరదమునకు. మొ.

౧౨. పరిమాణార్థక మయిన ఎఁడు వర్తకము పరంబగునపుడు సమస్తస్థాణములకు సంధి నిత్యము. ఉ. వాఁడెఁడు - పుట్టిఁడు-తూవెఁడు - గోనెఁడు. మొ.

ఈ ఎఁడు పరంబగునపుడు దోసిలి మొదలగు శబ్దములయందున్న లివర్ణమునకు లోపము నిత్యముగా నగును. ఉ. దోసెఁడు-గుప్పెఁడు-పట్టెఁడు-పిడికెఁడు. మొ.

౧౩. ఆ-ఈ-ఊ-వ-ఓ-ఔ - ఈ యచ్చుల కచ్చులు పరంబు లగునపుడు సంధిరాదు. పరమయిన అచ్చునకు యకారము.

వచ్చును ఇదియే లక్షు యకారము. ఉ. మాయావు-మియి
 ల్లు- నువచాయనియె- రేగుంక- కైయొఱపు- రోయివి- ధ్నా
 యుదయించె మొ.

ఆ భ్యాసము

1. ఇగునునుదాహరించి వాక్యములయందలి సంధులకు నిమి
 త్తములయన సూత్రములను ప్రాగుము- లేక- చెప్పము.

వాడు చేయకుండడు-నీవు చేసితవని వింటిని - వారు వచ్చి
 రని చెప్పితిరి- లెప్పునుమాట చెప్పితివి-అదేమి-వారు మేముచూ
 వితిమనిరి-ఇదెవతే - రాజు బ్రాహ్మణులకొఱ నుపాయనమిచ్చెను-
 నిన్నడుగుటకింట నూరకుండుట మేలు - చూచుచుండినవా
 రెవరు - వారియం ద్భాగములు లేవు - పుటకెడు బియ్యము
 తొనిపోయెను - రాముడే యిందుండును - మీ యాకడలు
 విడిచినవి.

౧౪. ఏనిశబ్దముయొక్క ఇకారమునకులోపము వైకల్పికము
 గానగును. ఉ. రామునేఁ గొల్చెద-రామునేనిఁగొల్చెద. మొ.

౧౫. వర్తమానార్థకచువర్ణకము పరమగునపుడు నువర్ణము
 యొక్క ఉకారమునకు లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ.
 అనుచు-అన్పు - వినుచు - విన్పు-ఆ నకారమునకు నిండుసున్న

వైకల్పికముగా నగును. ఉ. అంచు - విందు. మొ. చనుచు-
ఘానుచు ఇన్యాదులయందు కలుగదు.

౧౬. సమాసగుండు అది - అవి శబ్దముల అకారమునకు
లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. గొప్పని-గొప్పయది-నీది-
నీయని - నీ? - నీయవి. మొ.

౧౭. అప్రశు - ఇప్రడు - ఎప్రశు అను నీశబ్దముల పువర్ణము
యొక్క ఉత్పాదమునకు లోపము వైకల్పికముగా నగును. ఉ.
అప్రశు - ఇప్రడు - ఇప్రశు - ఇప్రడు - ఎప్రశు.

౧౮. ఆప్రేక్షితగుండు మొదటిపదమునకు అచ్చువరంబగు
నపుడు అంత్యవగము లోపించును. ఉ. పీఠాలోహా-బౌరౌరా.
మొ.

ఆప్రేక్షితగుండుగా రెండునూలు లుచ్చరించుమాట.

౧౯. నమోక్రమ్యతి శబ్దములకు అనుకరణంబునందు విన
ర్ణము లోపించును. ఉ. రామాయనను యనియె - త్వమేవగతి
యనియె. మొ

౨౦. నమశ్శబ్దమునకు ఓత్వంబును నగును. ఉ. రామాయ
నమో యనియె.

అనుకరణమనగా అనుధాతువుతోఁజేర్చి చెప్పట.

౨౧ ద్రుతక్రమ్యతికమునకు సరళవర్ణము పరమగునపుడు
అద్రుతమునకు లోపస్వత్వపూర్ణ బిందుశ్లేషములలో నేదై

నను, స్థిరము పరమగునపుడు విందువు తప్ప కడమ మూటిలో నేదైనను వచ్చును ఉచ్చై గదాధరుడు - వచ్చెను గదాధరుడు-వచ్చెంగదాధరుడు - వచ్చెదాధరుడు; ఇచ్చెధనము- ఇచ్చెనుధనము - ఇచ్చెన్ధనము మొ

౨౨ ప్రథమ ప్రాప్తింబుకిం బంబుగ నర్థపిందువును- నకారలోపంబును గలుగవు ఉచ్చైగల్ప-కిదోయి మొ

౨ అచ్చు బగునపుడు ద్విబుచ్చు లో సంక్షేపంబులు గలుగవు ఉచ్చైగుడు నిష్ఠ - నావుడు నాతడు-చేయ నున్నాడు మొ

౨౩ సమాసంబులంకంబు ద్విబుచ్చు లోఁంబుగలుగు ను ఉ. నిల్లపాః ములు మొ

౨౪ సమాసమందు వ్యవహితంబులు-ను-లువ్వముల ప్రథమాక్షర లోపము వైకల్పికిము గును ఉ కిన్ను దోయి-కనుదోయి-ముల్లకంప-ములుకిం మొ

అచ్చురంబగునపు డీలోఁంబులేదు ఉ మిన్నేలు - కన్నా కు మొ.

౨౬ ఒకానొకచోట నితరస్థలమందును నీలోపంబు గలుగును ఉ. ఇల్లునేరె-ఇలునేరె - కన్నుమూసె-కనుమూసె. మొ.

౨౭. వాక్యంబుల తుదనుండెడి పదంబుల ద్రుతంబునకు లోకము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. అలరెనెత్తావి కేళీవనా గ్రసీమ - సాత్యవతేయుఁగొల్పెదన్. మొ

౨౮. పదంబుల నడుమనుండెడు - న - ల - డ మొదలగు వర్ణంబులకింకొం బరంబగు ఉకారమునకు లోకము వైకల్పికముగా నగును ఉ పునుక - పున్క, కీసుక - కీన్క, చిలుక - చిల్క, కడుపు - కడ్పు. మొ.

౨౯. మిఱికోన్ని యచ్చులనుఁ బ్రమాణికప్రయోగముల వలన లోకంబు వైకల్పికముగాఁ గావఁబడుచున్నది. ఉ. ఉనికి-ఉన్ని, కలికి-కల్కి, బుడిపి-బుడ్పి, ఉంగరము-ఉంగ్రము. మొ.

అభ్యాసము.

ఈ క్రిం వాక్యములలో నుండు ద్రుతలోపాదులకు నిమిత్తములగు సూత్రములను వ్రాయుడు.

వానినే నిన్ననంపినఁ గార్యమగును - వ్రాయుమనుచు నేఁ జెప్పితి ముచిదన్ను వాఁడు పల్కె-వచ్చునంచు నేఁజూచితి-మా మిడికాయలు గొప్పవి - నిప్పుకాయలు చిన్నయవి - వాఁడప్పు చెప్పినమాటలు వినఁడు - బొరొర యెంతమాట పుట్టెను-బ్రాహ్మణాయనను యనియె-నమోనా రాయణాయయనుచు భక్తులు పల్కిరి - వచ్చె నల్లనిదొర - చూచెను లక్ష్మణుఁడు - నిల్పెం

కారవముతోడ - నవ్వెనైలివెల్ల వాటి - చెంగలువలు గోసే
 కన్దోయినద్దుకొనియె-వానియాకృతి యందమయినది - సేవించు
 ననంతని-ములుకంః పైపైసిన వస్త్రముమెల్లన వెలార్పుము -
 కనుగవ లెరియంగఁగార్చిచ్చుచూచె - మిన్నే జలములు వన్ను
 గాఁదెచ్చి-వానిఁగొల్పెదను-నిన్ను నమ్మెదను - కిన్నతోడఁబాడ
 గనె - ఉంగ్రము చిలుకెనవ్రేల నుంచుము.

30 తద్ధృక్త్యధిక్రీయాజన్యవిశేషణముయొక్క - ఉకార
 మునకు ఆచ్చు పరంబగునపుడు నకారం బంతాగమంబుగా
 వచ్చును. ఉ వచ్చునచ్యుతుడు - వచ్చెడు నచ్యుతుడు మొ.

31. షష్ఠీసమాసమందు ఉకారాంత పదమునకు ఆచ్చు
 పరంబగునపుడు నకారం బంతాగమంబుగావచ్చును. రాము
 నాజ్ఞ మోమునందను

౨౨ ముకారాంత పదమునకు నల్లయగును ఉ విధాత్మ
 నాజ్ఞ - దాతృనౌదార్యము మొ.

౩౨ సమాసమందు ఉకారాంత పదములకు పుషుసరళం
 బులు పరంబులగునపుడు నకారం బంతాగమంబుగా వచ్చును
 ఉ. గండుంగోయిల - తళుకుంబెక్కులు - మురువుండెక్కులు -
 సొగసుండలిరులు - అలరుం బొంపములు మొ

ఈ నకారాగమము అందు-కూర్చి-షష్ఠీ విభక్తులు పరంబు
 లగునపుడు చేసి పరంబగునపుడును తన వర్ణకంబు పరంబగు

నపుడును పుంపాదీ వికారంబులకంఠం బరంబుగను వచ్చును. ఉ. వనమునందు-వర్షముం గూర్చి జపము-జ్ఞానముంబట్టి మోక్షము-భక్తిం జేసిజ్ఞానము-చక్కందనము-సరసంపుంబలుకులు. మొ.

38. సమాసములయందు ఉకారాంత పదంబులకు అజాదులగు సమానాధికరణ శబ్దంబులు పరంబులగునపుడు టకారం బంతాగమంబుగా వచ్చును. ఉ. చిగురుటాకు - కఱకు టమ్ము మొ. చిగురుకనియు గలదు.

ఈ ఆగమంబు అసమానాధికరణంబులందును గలుగును. ఉ. వేల్పుటావు. మొ.

39. కర్తవ్యారయసమాసమునందు ఆలుశబ్దము పరంబగు నపుడు ఉకారంబును దానిమీఁద రేఫాగమంబును వచ్చును. ఉ. ధీరురాలు - గుణవంతురాలు. మొ.

ఉకారంబు దేశ్యంబులం దఱుచుగాఁ గలుగదు ఉ. పేదరాలు-బాలింతరాలు; కగతురాలు. మొ. కొన్ని యెడల ముందుండిన ఉకారంబుమీఁద రేఫాగమము మాత్రము గానంబడుచున్నది. ఉ. గొడ్డురాలు - వియ్యపురాలు. మొ.

బొమ్మ అను శబ్దమునకు ఇల్లుశబ్దము పరంబగునపుడు రేఫంబంతాగమంబుగా వచ్చును. ఉ. బొమ్మరిల్లు.

3౬. సమాసముందు చేత-తోడ-వలన విభక్తుల యంత్యవర్ణములను ఇకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ. నీచేతిపోతు - వాని

తొడి చెలిమి - నావలని నేరము. మొ. ఇదియె అలుక్సమాస మనబడును.

౧౭. అందు అను సుప్తమివిభక్తికిని - ఇందునకును ఆలి యను నాగమంబు వచ్చును. ఉ. చిష్టయందలి దయ - అందలి హేమసే ధములు - ఇందలి రత్నసానువులు. మొ.

౧౮. అనుకరణంబునందు అహమాదిశబ్దముల మకారము చకు ద్విత్వము వైకల్పికముగా నగును. ఉ. దాసోహమ్మనియె- దాసోహనునియె మొ.

౧౯. మకారేతర ఖాల్లునకు ద్విత్వము నిత్యముగా నగును. ఈ సాయాదులు. మొ.

౨౦. డ్వాదులు కరంబగునపుడు ప్రథమావిభక్తిమువర్తకమునకు నిడుసున్నయు-లోంబును వైకల్పికముగా నగును. ఉ. భయంబడు - భయకడు - భయముకడు. మొ.

౨౧. కిర్తధారయసమాసమందు విభక్త్యైకవచనమున విధిం బబడిన మువర్తకమునకు పువర్తకంబును పూర్ణబిందుపూర్వకపు వర్తకంబును వచ్చును. ఉ. సరసప్రబలుకు సరసంప్రబలుకు. మొ.

౨౨. బహువచనంబునందును నగును సరసప్రబలుకులు - సరసంప్రబలుకులు మొ. మువర్తకంబుచే బువర్తకంబును గ్రహింపబడుచున్నది.

౨౩. ద్రుతప్రకృతికముమీడి కచటతః లకు నిత్యంబుగ గజ ఉదవ లాదేశములగును. ఆద్రుతమునకు సున్నయు స్వత్వంబును

వైకల్పికముగా వగును. ఉ. వచ్చెఁ గమలాక్షుఁడు-వచ్చెఁగమ
లాక్షుఁడు-వచ్చెనుగమలాక్షుఁడు-వచ్చెఁగమలాక్షుఁడు. మొ.

ర౪. క్రమమింది కచటతపలకు గసడదవ లాదేశంబు
లగును. ఉ. రాముఁడు గరుణాభి రాముఁడు-హరి సనుచెంచె-
గోపాలుఁడు డక్కులాఁడు-రాముఁడు దారకినాముఁడు - హరి
వోషించె. మొ.

ర౫. తాను-నేనుశబ్దములమింది కచటతపలకుగసడదవలు
రావు. అవి ద్రుశక్రకృతికములు గాన గజడదబలే వచ్చును.
ఉ. తాంజెప్పె-నే జరివితి. మొ.

ర౬. తస్యవ్యతిరిక్తములయిన తెనుఁగు శబ్దములమింది
తత్సమశబ్దముల కచటతపలకు గసడదవలు రావు. ఉ. అతఁడు
కరుణించె. తండ్రి చంద్రధరుఁడు - ఇతఁడు టంకాయుధుఁడు-
వాఁడు తామరసాక్షుఁడు నీఁడు పావనుఁడు. మొ.

ర౭. ద్వంద్వసమాసమందుఁ బదంబుకంటఁ బదంబులగు
కచటతః పలు నిత్యము గా గసడదవ లాదేశములగును. ఉ. అరి
గోరులు - కాలుసేతులు - టక్కుడెక్కులు-తల్లిదండ్రులు-ఊరు
వల్లెలు. మొ.

అభ్యాసము.

క్రింది వాక్యములనుండు ఆగమాదులకు విధాయకము లయిన సూత్రములను జెప్పము - లేక-వ్రాయుము.

వచ్చునన్నుజూచి యిచ్చకమాడెను-రాజునాళ్లుచే భటులు జగడమాడిరి-విధాతృనాజ్ఞమీఱ నెవనికి శక్యము-విధాతృ ననుమతిని వాల్మీకి రామాయణంబుఁజేసె-ఉ-వనంబునకుం జని యలరుంజొంఁములను గండుంగోయిలలను జూచి తళుకుం జెక్కుల తలిరుంబోండ్లుతల్లడిల్లిరి-సుకృతపశేషంబున సౌందర్యం బును సరసంపుంబలులును గల్గును-విరహాలు మదనుని కఱుకుటమ్ములకు బెగడిరి-సజ్జనులు గుణవంశులంపుఁ బొగడు దురు-ధీను లాలు వ్యసంబులఁ జెక్కదు - వానివలని ఘయము నాకెన్నండును లేదు-వాఁకి వారియందలి ప్రేమ యుపదృశము. ఈసునబొదలెడు విధకు దానిహిమ్మునుచు నందతనయుండఁ పల్కెన్-నీవు వానికి నియంః కకుము-వాఁడు వోయెను-నీవు చెప్పినదేమి-తాఁడెప్పినది తనకే తెలియదు-నీవు పావనుండవు- అక్కసెల్లెండ్రసొంపు స్వే నలవికాదు.

సూత్రములను జెప్పచు నీక్రిం తప్పలను ిద్దుము.

దానికి కలిగిన సంపద జెటుచ్చనకుం గారణమాయెను-యో గ్యురాలు యెవతె-ధాత్ర నుమతినివక్షుండు ప్రజల సృజించెను. విరసము మాటలు పల్కవలదు - అన్నతమ్ము లాడుచున్నారు-

వాడు వాండు పుత్రులంజూచె-నేను సెప్పినది వానికి యింపు
గాదు. బొత్తయిండ్లు పాలుపుగనున్నవి - పొదయిండ్ల దూఱ
గుము - కూరకాయలు తెప్పింపుము. పూవమ్ములుమారునివి.

—

రక. ఆంధ్రభాషయందు టి-ంటి-తి మొదలయినవి ఔః
విభక్తికములను వేరుగలవి. ఇవి విభక్తిః పరంబగునపుడును సమా
సమందును నామముల రు-లు-లు-డు-లి-న్ను-యి మొదలగు
వానికి వచ్చును ఉ. నీరు-నీటిని-నీటివెల్లువ; ఏలు-ఏటికి-ఏటి
కాల్వ; విల్లు-వింటకి-వింటకొప్పు; కూడు-కూటికి-కూటికుండ;
అంబలి - అంబటికి - అంబటినీళ్లు; కన్ను - కంటికి - కంటితుడ;
నేయి - నేటికి - నేతినుండ మొ.

కొన్ని యెడల విభక్తి పరంబగునపుడుమాత్రము వచ్చును.
ఉ. మిన్ను-మింటికి-మిన్నేలు; పుడిసెడు - పుడిసెంటికి - పుడి
సెడునీళ్లు. మొ.

కొన్ని యెడల సమాసమందుమాత్రము వచ్చును. ఉ. పాము
పామునకు-పాచితేడు; వేము-వేమునకు-వేచుచెట్టు. మొ.

కొన్ని యెడల సమాస విభక్తుల రెంటును గలుగవు.
ఉ. వైరు-వైరునకు-వైరుజొంపము; కల్లు-కల్లునకు - కల్లు
కుండ; ఎన్ను-ఎన్నునకు-ఎన్నుగంట. మొ.

—

అభ్యాసము.

ఔపవిభక్తికములన నెవ్వి? అవి యెప్పుడు వచ్చును? కన్ను
 శబ్దమునకు ద్వితీయాద్యైక వచనములు చెప్పుము? వింటా? అను
 నది యే విభక్తి! నేఱి-నూఱి-గోఱి-రాఱి-వాఱి-చేఱి
 -ఈ పదములు మఱియొక పదముతో సమసించునపుడు ఔప
 విభక్తికములు వచ్చునట్లు చెప్పుము

సంధిపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

అజంతాపరిచ్ఛేదము.

- ౧. డు-ము-వు-లు-ప్రథమావిభక్తి.
- ని-ను-ఁ-కూర్చి-ద్వితీయావిభక్తి.
- చేత-చే-తోడ-తో-తృతీయావిభక్తి.
- కై-కొఱకు-చతుర్థివిభక్తి.
- ఁ-ప-లన-కం-ట-ఁ-చ-మీ-విభక్తి.
- కి-కు-యొక్క-లో-ల-షష్ఠివిభక్తి.
- అందు-న-స-ప్త-మీ-విభక్తి.

౨. ఓయి-సంబోధనాన్తకావ్యయము.

ఓయి : వంబునంగలి యివర్ణంబునను మహదావఃస్రణంబున వైకల్పికంబుగా - అమహదావఃస్రణంబున నిత్యముగా లోపంబు గలుగును. ఓయి రాముండ-ఓ రాముండ-ఓ చెలి ఓ మృగవ. మొ.

సీచత్వమిత్రత్వంబు లర్థంబులగునపుడు పుంవాచకంబున రి అనియు-స్త్రీవాచకంబున సీ యనియు ఆదేశంబులగును. ఉ. ఓరి దురాత్మ - ఓరి చెలికాండ - ఓసి దురాత్మరాల- ఓసి చెలి. మొ. ఓ-ఓయి-ఓరి-ఓసి వీని బదానియందుఁ బ్రయోగించునది.

సంబోధనంబున రో అను నప్యయము స్త్రీవాచకంబులకుఁ బరంబుగ వచ్చును. ఉ. అక్కరో. చెలియరో. మొ.

౪. స్త్రీలు తిర్యగ్సంతువులు అచేసములు అమహాత్తులు ఇతరములు మహాత్తులు.

అనుహచ్చబ్ద విశేషణములు అనుహాత్తులు - మహచ్చబ్ద విశేషణములు మహాతులు.

౫. విభక్తి కరంబగునపుడు మహచ్చబ్దసంబంధియగుఅంత్య అకారంబునకు ఉకారంబాదేశంబగును. ఉ. రామ-రాము. మొ.

౬. ప్రంలింగమందు ఇకారాంత వ్యతిరిక్తి మహచ్చబ్ద సుప్రత్యయంబునకు బిందు పూర్వక డువర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. రాముఁడు-రాముండు. మొ.

౭. కొన్ని అమహచ్చబ్దంబులకు మహావ్వివక్షయందు అట్టి డువర్ణకంబు వచ్చును. .. సముద్రుఁడు-మేఘుఁడు. మొ.

౮. సంబోధన ప్రథమైకవచనంబునకు అంతమందు అదా గమంబును బహువచనంబునకు ఆరదాగమంబును వచ్చును. తకార ముచ్చారణార్థము. ఉ. ఓ రాముఁడు-ఓ రాములార. మొ.

౯. వీనికి దీర్ఘంబు వైకల్పికంబుగ నగును. ఉ. ఓ రాముఁ డా-ఓ రాములారా. మొ.

౧౦. కొందఱు సంబోధనంబున డువర్ణకము లేదందురు. ఉ. ఓ రామ-ఓ రామా. మొ.

౧౧. లాంతవ్యతిరిక్త ప్రాతిపదికంబులకంటె బరంబైన ప్రభుమా బహువచన ద్వితీయా బహువచనములకుఁ గ్రమంబుగ లుల వర్ణంబు లాదేశములగును. ఉ. రాములు-రాములఁ; వనములు-వనములఁ. మొ.

౧౨. దీర్ఘపూర్వక లకారోః థ కాదంత సంస్కృత సమ స. హచ్చబ్ధములమీఁది లులకు సురలాదేశంబులగును. ఉ. బాలురు - బాలురఁ. మొ.

౧౩. పగతుఁడు మొదలగు వికృతి శబ్దంబుల లులకును సుర లాదేశంబులగును. ఉ. పగతుఁడు - పగతురఁ - నెయ్యురు - నెయ్యురఁ - అల్లుడు - అల్లురఁ - బలియురు - బలియురఁ - ఓ పగతు రఁ. మొ.

౧౪. మహాదమహచ్చబ్ధంబుల ద్వితీయైకవచనములకుఁ గ్రమంబుగ నినువర్ణకంబులు వైకల్పికంబుగనగును. ఉ. రాము నిఁ - రాముఁ; వనమును - వనముఁ. మొ.

౧౫. కర్త ప్రవచనీయార్థమందు కూర్చి వర్ణకంబగును. ఉ. వర్షముంకూర్చి జపము. మొ.

౧౬. తృతీయావిభక్తి పరంబగునపుడు మహచ్చబ్ధంబులకు ఏకవచనంబున వైకల్పికంబుగ ని అను ఆగమంబును, మహాద మహచ్చబ్ధంబులకు బహువచనంబున నిత్యంబుగ ల అను ఆగ మంబును వచ్చును.

౧౭. తృతీయా విభక్తికి చేత - చే వర్ణకంబు లాదేశంబు లగును. ఉ. గామునిచేత - రాముచేత - గాములచేత - రాములచేత - వనముచేత - చనములచేత. మొ.

౧౮. సహస్థమందు తృతీయావిభక్తికి తోడ తోవర్ణకంబు లాదేశంబులగును. ఉ. రామునితోడ వచ్చెనేత - రామునితో వచ్చెనేత. మొ.

౧౯ చతుర్థి విభక్తికి కై -కొఱు వర్ణకంబు లాదేశము లగును. ఉ. రామునికొఱు - రాములకొఱు - రామునికై - రాములకై - రామునికై - రాములకై. మొ.

౨౦. పంచమి విభక్తికి వలన వర్ణకం బాదేశములగును. ఉ. రామునివలన - రామువలన - రాములవలన; మునవలన. మొ.

౨౧. గుణము కారణమగుచుండగా పంచమి విభక్తికి పట్టి అనునదియగును. ఉ. నముంబ మోక్షము మొ. మొ.

౨౨. ఆన్య దూర సమీపాద్యస్థములు పరంబులగు నపుడు పంచమివిభక్తికి కంటె వర్ణకంబాదేశంబగును. ఉ. వాని కంటె నన్యండు - దానికంటె దూరము - దీనికంటె సమీపము - రామునికంటె నితరుండు. మొ.

౨౩. ఉకార ఋకారాంత శబ్దంబులకంటె బరంబయిన షష్ఠ్యైకవచనంబునకు కువర్ణకం బాదేశం బగునపుడు నకారంబు పూర్వాగమంబుగా వచ్చును.

౨౪. ఇకాంతవ్యతిరిక్తశబ్దంబుల వ్యక్తివిభక్తికి వర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. రామునకుఁ - రాములకుఁ - గురువునకుఁ - విధాతృనకుఁ - అంబకుఁ - రమకుఁ. మొ

౨౫. ఇకాంతశబ్దంబులకును - ఏకాక్షర ఈకాంత శబ్దంబులకును కివర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. హరికిఁ - మతికిఁ - గౌరికిఁ - శ్రీకిఁ - స్త్రీకిఁ మొ

౨౬ నీ - మీ అను సర్వనామశబ్దంబులకు కివర్ణకంబు రాదు. ఉ. నీకుఁ - మీకుఁ.

౨౭. నిర్ధారణార్థమందు విధింపబడిన వ్యక్తివిభక్తికి లోపల లోపవర్ణకంబు లాదేశంబులగును. ఉ. దేవతలలోపల గౌరి యధికులు-దేవతలలో పుండు యధికుడు మొ

సౌధంబులోపల నివాసులయందు లోపలననునది అంతర పర్యాయంబగు దేశ్యైశబ్దముగాన నది సమానంబని యెఱుగవలయు.

౨౮. శేషార్థమందు విధింపబడిన వ్యక్తివిభక్తికి యొక్క వర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. రామునియొక్క గుణములు-రామునియొక్క పురుషుడు మొ.

౨౯. నిమిత్తాద్యర్థంబులం గలిగిన సక్తమివిభక్తి ప్రథమాసమముగా నుండును. ఉ. చర్మము నిమిత్తము పులిఁ జంపెను. మొ.

౦ సక్షమివిభక్తికి అందు వర్ణకంబాదేశం బగును. ఉ.
 'రామునియందు' - గామునందు' - రాములయందు' - వన
 మునందు'. మొ

౧ సమీకారార్థియగు ఇకం శబ్దార్థమునకు అధికరణత్వ
 ము పవక్షిగ మగగుడు ప్రకృతి ప్రత్యయ సముదాయంబునకు
 ఇందున్నది బాదేశంబును ఉ ఇందు భుజియించె - ఇందు
 శయనించె మొ

ఉకాంశంబులగు కొన్ని అమహచ్ఛబ్దంబులకు
 సప్తమ్యేకవచనంబున న అను వ్యక్తింబు వచ్చుచు వనమున -
 భనమున - భనువున. మొ

అభ్యాసము.

సంబోధనార్థములయిన యవ్యయము లెవ్వి? అమహత్తు
 లెవ్వి? మహత్తు లెవ్వి? సముద్రుడు-మేఘుడు-ఉరగులు - ఇవి
 మహత్తులా? అమహత్తులా? మహత్తులకు బ్రథమైకవచనం
 బున వచ్చునట్టి వర్ణకమెద్ది? అమహద్విత్తీయైకవచనవర్ణక మెద్ది?
 అది నిత్యమా? వికల్పమా? నిత్యమన నేమి? వికల్పమననేమి?
 బహువచనసూచకములగు వర్ణకము లెవ్వి? తృతీయైకవచన
 మున వచ్చునట్టి యాగమమెద్ది? బహువచనమునకు వచ్చునట్టి
 యాగమమెద్ది? ఉదాహరణములు కొన్ని చెప్పుము. తోడ-
 శంఠ - పట్టి - లోపల వర్ణంబు లేయేయర్థంబుల వచ్చును?

ఉకార ఋకా కాంతములకు నకారాగమం చెప్పడం వచ్చును. శ్రీకు - గౌరికు అని చెప్పవచ్చునా-కూడా! చెప్పవచ్చునా? యేమి? కూడాని సిఫమేమి? నీకి అని యేసూత్రముచే కివర్ణ కము వచ్చును' అట్లు చెప్పుట సాధువా? అసాధువా?

30. స్త్రీలింగములుగాని అకారాంతములైన అమహచ్చబ్దంబుల ప్రథమైకవచనమునకు మువర్ణకం లోపంబగును. ఉ. వనము - ధనము - : రవితము మొ.

31. ఆ మువర్ణకంబునకు ద్విత్వైకైకవచనము పూర్వబిందుపూర్వక బువర్ణకంబయినను వచ్చును. ఉ. వనమ్ము - చనంబు. మొ.

32. మువర్ణకాంతములైన శబ్దములకు ప్రథమాబహువచనము మొదలగు విభక్తులు పరంబులగునపుడు మువర్ణం బాగమంబుగా వచ్చును మువర్ణకమునకు విధించిన ద్విత్వాదులు దీనికిని వచ్చును ఉ. వనములు-వనమ్ములు-చనంబులు-వనముల-వనమ్ముల-వనంబుల-వనముల-వనమ్ముల-వనంబుల. మొ.

33. కొన్నియెడల అమహచ్చబ్దంబుల ఆగమ మువర్ణంబునకు బహువచనంబు పరంబగునపుడు లోపంబును పూర్వమంతున్న అకారంబునకు దీర్ఘంబును వచ్చును. ఉ. జొంపాల కూటాలు. మొ.

34. ఇకారాంతశబ్దంబుల సుప్రత్యయంబునకు లోపంబు వచ్చును. ఉ. హరి-వారి-తుతి. మొ.

341257 ఆంధ్రవ్యాకరణము

౩౮. వీనికి బహువచనంబు షరంబగునపుడు ఉకారంబు అంతాదేశంబుగానగును. ఉ. హను - నారులు - మతులు. మొ.

౩౯. ఇకారము ఉపాంత్యముగా అంత్యముగాఁగలిగిన శబ్దములకు బహువచనంబు షరంబగునపుడు ఉపాంత్యమునకు ఉకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ. బలిమి - బలుములు - కలిమి - కలుములు. మొ.

దోసిలి మొదలగుశబ్దముల ఉపాంత్య ఇకారమునకును మొదటి ఇకారమునకును గలుగదు. ఉ. దోసిళ్లు - దోసిళ్లు - సిళ్లు మొ.

౪౦. ఇకారాంతమహచ్చబ్దములకు దృతీయా విభక్తి షరంబగునపుడు న్యాయంబు లేదు. ఉ. హరిచేతక - హరికొఱకు. మొ.

౪౧. ఇకారాంతశబ్దముల సంబోధనార్థవైకవచనమునకు అదాగమంబు లేదు. దీర్ఘంబువైకల్పికంబుగాఁగను ఉ. ఓహరి - ఓహరి-ననుం గృఃజూడు భారతీ. మొ.

౪౨. ఉకారాంతశబ్దములకు షరంబుగలుగఁగా ఇకారాంతంబులకుంబోలె గార్యంబు నెఱుంగవలయు ఉ. గ్రామణి - గ్రామణులు - నది - నదులు - గౌర - గౌరులు. మొ.

౪౩. ఉకారాంతశబ్దములకు మూడులింగములయందును ప్రథమైకవచనమునకు పువర్ణకం బాదశంబగును. ఉ. గురువు - ధేనువు - వస్తువు. మొ.

౪౪. ప్రథమాబహువచనము మొదలగు విభక్తులయందు ను ఆయాగమంబు గానవచ్చును. ఉ. గురువులు - గురువుఁ - గురువులఁ - నస్తువుచేతఁ - వస్తువులచేతఁ - ధేనువులతోడఁ. మొ.

౪౫. ఉకాకాంత మహచ్చబ్దంబులకు వైకల్పికముగా డువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. గురుఁడు-గురువు. మొ.

౪౬. మను వట్వార్థబ్దంబులకు డువర్ణక నివర్ణకంబులు లేవు. ఉ. మనువు-మనువుఁ-వటువుఁ. మొ.

౪౭. ఉకాకాంతశబ్దములకు సంబోధన ప్రథమైకవచనము నందు డువర్ణక వువర్ణక అదాగమంబులు లేవనియును ప్లుతము వచ్చుననియును కొందఱు చెప్పుదురు. ఉ. ఓగురూ-ఓశంభూ. మొ. జరత్కూరూ మునిశ్రేష్ఠ యను భారతప్రయోగమువలనఁ బ్రాతిపదికాంత ఉకారమునకే ప్లుతంబు - లోపవిధి బలీయము గనుక ను లోపంబు.

౪౮. ఓకాకాంతంబయిన గోశబ్దంబునకు 'గోవు' అని రూపంబు.

౪౯. నానంబుల తుదనుండుదీర్ఘంబునకు హ్రస్వంబు గలుగును. ఉ. అంబ-గౌరి-వధువు. మొ.

౫౦. దేశ్యపదంబుల దీర్ఘంబులకు హ్రస్వంబు గలుగదు. ఉ. నవలా - నేజా - లకోరి. మొ. కొన్నియెడల లకోరి శబ్దంబునకు హ్రస్వంబు గానబడియెడి. ఉ. లకోరి-లకోరులు.

౫౧. ఏకాక్షరసంస్కృతశబ్దంబుల దీర్ఘంబునకు హ్రస్వంబు గలుగదు. ఉ. శ్రీ-ప్రీ-జ్యో-మా. మొ.

౫౨. దీర్ఘసమాసములయందు వైకల్పికంబుగ ఈకారంబు నకు హ్రస్వంబు గలుగును. ఉ. నమఃసుతగురుకర్ణశల్యనాగపురీశుల్.

౫౩. వృథాయను అవ్యయంబు దీర్ఘంబునకు హ్రస్వంబు వైకల్పికంబు. ఉ. వృథచేసితివి-వృథా శపయింతురే.

౫౪. ఋకారంతములు అవిధాత్రాదులు-విధాత్రాదులు అని రెండు విధములు గలవి.

౫౫. అవిధాత్రాదుల అంత్యాచ్చునకు అకారం బాదేశంబుగా వచ్చును. ఉ. పిత-మాత-స్వస్. మొ.

౫౬. విధాత్రాదిగణంబునకు వైకల్పికముగా దువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. విధాత-విధాత్పాడు-సవిత-సవితృడు - నేత-నేతృడు. మొ. ఈ రెండును గ్రమముగా రమాశబ్దముతోడను ఈశశబ్దముతోడను దుల్యంబులు.

౫౭. కొన్ని యొడల అనుహచ్ఛబ్దంబులకును ఏకాదిగణంబునకును బిందుపూర్వక దువర్ణకం బాదేశంబగును. ఆదేశంబగునపుడు ఉకారంబు గలుగదు. ఉ. కత్తశాడు - కైరడు - పులియాడు-వనమొక్కడు. ఇత్యాదు లనుహత్తులు. ఒక్కడు-అతడు-ఇతడు-ఎవ్వడు - మనుమడు - గండడు - మిండడు-

ఇత్యాదు లేకాదులు. ఆ యేకాదిగణములలో నొక్కడను దానికి నొక్కడనియును రూపంబు గలదు.

౫౮. అసమాసమందు సురశబ్దంబునకు స్త్రీత్వబహుత్వంబు లగును. ఉ. సురలు. సమాసమందు భూసురుడు.

౫౯. అసురశబ్దము వైకల్పికముగా స్త్రీతుల్యంబు. ఉ. అసుర-అసురుడు.

౬౦. కుశాదిశబ్దంబుల మువర్ణకంబునకు లోపంబు నిత్యంబు. ఉ. కుశ-వర్ష. మొ.

౬౧. దూతాదులకు స్త్రీత్వంబు బహుళంబు. ఉ. దూత - దూతుడు-యోధ-యోధుడు-శుంత-శుంతుడు.

౬౨. చరిత భ్రమ-హంస - అభిలాష - తరంగ ఇత్యాదులకు మువర్ణకంబు వైకల్పికంబు. చరిత-చరితము. మొ.

౬౩. మీసము-చుట్టము వీనికి బహువచనంబు వరంబగు నపుడు మువర్ణలోపంబు వైకల్పికంబు. ఉ. మీసలు - మీసములు-చుట్టలు-చుట్టములు.

౬౪. రైశబ్దమునకు 'రో' యనియు-నౌశబ్దమునకు 'నావ' అనియు రూపంబులు. ఉ. రోయీవి-రోపడతి-నావ జూచెన్-నావ నడచెన్.

౬౫. క్షౌశబ్దము స్త్రీసమము. ఉ. క్షౌయుదయించెన్. కంఠ రాశబ్దము నపుంసకసమము. ఉ. కంఠరమ.

౬౬. భూ శబ్దమునకు భువి - దివ్ శబ్దమునకు దివి అని ।
రూపంబులు. ఉ. భువి దివి నీవలనబొడమెం బురుషవతంసా.

౬౭. ఐకారమునకు అయి యనియు - ఔకారమునకు అవు
అనియు ఆదేశంబులు వైకల్పికముగా నగును. ఉ. చెలువై -
చెలువయి-ఔర-అస్సర. మొ.

౬౮. ద్వంద్వసహసమందుఁ బూర్వవచనంబునను బుకా
రంబునకుఁ దాదాసంబు వైకల్పికంబు. ఉ. మాత్రపితృబుద్ధి
సంభోధిపుత్రిఁగౌతు-మాతాపితృబుద్ధి పితృమఃలోఁడలతుక్

౬౯. అంధ్రుల గొకానొకచోట గకారంబునకు వకారం
బాదేశంబగును. ఉ. ప్రోగు - ప్రోవు - లాగి - ఈవి - తోగ
తోవ. మొ.

రేగు - బాగు - వాగు శబ్దాదులయందుఁ గలుగద

౭౦. కొన్నియెడల సువర్ణాంత శబ్దములకు ఏకవచనం
నందు ఏకత్వముగాను ఏకవచనంబునందు నిత్యముగా
నువర్తంబునకు బిందుపుర్వక సువర్ణం బాదేశం బగును. ఉ.
కొలను-కొలను-కొలనులు - వలను-వలను - వలనులు-కెలను
కెలను-కెలనులు-మ్రాను-మ్రాను-మ్రానులు. మొ.

౭౧. మఱి కొన్ని సువర్ణాంత శబ్దములకు అల్లె అర్థబిం
పూర్వక గువర్ణకం బాదేశంబగును. ఉ. రేను-రేగు-రేగులు-
గోను-గోగు-గోగులు. మొ.

20. కొన్ని యెడల బహువచనంబు పరంబగునపుడు నువ
ర్ణమునకు లోపంబువచ్చును ఉ. చేను-చేలు - మీను - మీలు-
వేను-వేలు.

మేను-కౌను-వీను ఇత్యాదులయందు రాదు.

21. ద్విత్వముతోఁగూడిన లువర్ణంబునకు లులలు పరము
లగునపుడు వైకల్పికముగా పూర్ణబిందు పూర్వక డువర్ణంబాదే
శంబగును. ఉ. విల్లు - విండులు-ముల్లు- ముండులు - విల్లులక -
విండులక. మొ.

22. ఆ డువర్ణ సంబంధియైన ఉకారమునకు లోపంబువైక
ల్పికముగానగును ఉ. విండ్లు-విండ్లక-ముండ్లు-ముండ్లక. మొ.

23. ఆలు మొదలగు శబ్దంబుల లువర్ణంబునకు లులలు
పరంబులగునపుడు పూర్ణబిందు పూర్వక డువర్ణంబును-దానిఉకా
రంబునకు లోపంబును-ఆ లులలకు రురలును ఆదేశంబులగును.
ఉ. ఆలు-ఆండ్లు-ఆండక - జవరాలు-జవరాండ్లు-జవరాండ్రక-
కోడలు-కోడండ్లు-కోడండ్లక. మొ.

24. ఏలు-గోరు ఇత్యాది శబ్దములయందున్న ఉకారము
నకు లోపంబు రాగా అలఘు లకారం బాదేశంబగును. ఉ.
ఏళ్లు-గోళ్లు. మొ.

25. డలట వీని ఉకారఇకారములకు లులలు పరంబు లగు
నపుడు లోపము వైకల్పికము. ఉ. త్రాడు-త్రాళ్లు-త్రాడులు-

తడి-తళ్లు-తడులు-చాలు-చాళ్లు - చాలులు-అంబలి - అంబళ్లు-
అంబలులు-చెట్లు-చెట్టు-చెట్టులు-జెట్ట-జెట్టు-జెట్టులు. మొ.

౭౮. ద్విత్వముతోఁగూడిన భువర్ణముయొక్క ద్విత్వమున
కును ఉకారమునకును లోపంబు వైకల్పికంబు. అంబళ్లాచి -
పందిళ్ళేసి మొ

౭౯. ఔషవిభక్తిక యోగ్యమైన లివర్ణమునకు లులవర్ణకం
బులు పరంబులగునపుడు ఇకారమునకు లోపంబును-పూర్వబిం
దుపూర్వక డువర్ణంబును బహుళముగా వచ్చును. ఉ. రోకలి-
రోకండ్లు - అటకలి - అటకండ్లు - గొడ్డలి - గొడ్డండ్లు. మొ.

౮౦ నామంబులకడపట మున్ను సంయుక్తంబయి ముగిసిన
దయినను లువర్ణకంబు మరలఁ గానంబడుచున్నది. ఉ. మొస
ళ్లులు-నెమళ్లులు-ముండ్లులు. మొ.

౮౧. ఉకారాంతములగు కొన్ని శబ్దంబులకు న అను సక్త
మివిభక్తిపరంబగునపుడు నామాంతపండున్న ఉకారంబునకు
విభక్త్యాదియందున్న నకారంబునకు లోపంబగు. ఉ. చోటు
నఁ - చోటఁ - ఇట్లు మిఁదఁ - క్రిందఁ. మొ.

కొంగున-వీఁచున - వైపున ఇత్యాదులయందుఁ గలుగదు.

౮౨. ఔషవిభక్తికాంతంబులగు నామంబులకు సక్తమ్యర్థ
తృతీయార్థములయందు అత్వంబు వచ్చును. ఉ. పంటఁ -
మింటఁ - చేతఁ - వాతఁ. మొ.

౧౩. ఉకా శాంతవ్యతిరిక్తంబులును సంస్కృతప్రాకృతసమంబులునగు స్త్రీలింగశబ్దంబులకును - స్త్రీసమంబులయిన సమస్త దేశ్యశబ్దంబులకును సులోపంబు గలుగును. ఉ. అంబ-రమ-గౌరి-వాణి-జెడ-మేర-రాణి - సిరి-జాడ - మేడ-తావి-మోవి-ఊరు-తేరు-మోపు-దాపు. మొ.

౧౪. ఇయ అంతమందుఁగల శబ్దంబులయొక్క - ఇయ అను దానికి ఏకా గాదేశంబును-ఇకారము నకు లోపంబును వైకల్పికముగానగును. ఉ. విడియము-విడెము-విడ్యము-ముత్తయము-ముత్తైము-ముత్త్యము. కన్నియ-కన్నె-కన్య. మొ.

౧౫. దేశ్యశబ్దములన్నియుఁ దఱచుగా స్త్రీలింగసమంబులును నప్రసక్తలింగసమంబులును గా నుండును. ఉ. అన్న-చిన్న-బియ్యము-వియ్యము. మొ. తఱచుగ ననుటచే అల్లుఁడు. మొ.

౧౬. స్త్రీసమంబులగు దేశ్యశబ్దంబులు తత్సమస్త్రీలింగసమములుగా నుండును. ఉ. జాడ - మేడ - తావి - మోవి-మోపు-దాపు. మొ. నప్రసక్త సమములగు దేశ్యశబ్దంబులు నప్రసక్త తత్సమ శబ్దంబులవలె మువర్ణాంతములుగా నుండును. ఉ. జొంపము-ఱంపము-పల్లము-బెల్లము. మొ.

౧౭. తత్సమశబ్దంబులు తఱచుగా ప్రకృతితోడ సమానమయిన లింగము గలవిగానుండును. ఉ. రాముఁడు-స్తీత - రఘు-కులము-జముఁడు-జడ-కారము. మొ.

౧౮. వర్ణనిర్దేశమందును ప్రత్యయమందును వర్ణమునకు దీర్ఘంబువచ్చును. ఉ. కాకు-మూకు-నూవచ్చును-మూవచ్చును.

౧౯. వడ్లు-సిల్లు. ఇత్యాదులు నిత్యబహువచనాంతములు. వెండి-బంగారు ఇత్యాదులు నిశ్చైక్యవచనాంతములు.

౨౦. అదంతగుణవాచకంబులకంటఁ బరంబుగ నివర్తకంబు బహుళంబుగానగును. డ. నల్లని కలువ - నల్లగలువ తెల్లని తమ్మి-తెల్లదమ్మి. బహుళమన్నందువలన చక్కనివాఁడు. ఇత్యాదులందు నివర్తంబు నిత్యంబు అదంత మన్నందున వెలిదమ్మి. ఇత్యాదులయందు నివర్తంబు లేదు.

౨౧. నిండయందు శబ్దాదనుండి జన్మంబునకు గివర్తం బాదే శంబగును. హరి-గిరి-పని-గిని. మొ. దీర్ఘంబునకు దీర్ఘంబగు ఉ. రాముడు-గీముడు. మొ.

శాస్త్రనియమంబు లేక ప్రయోగశరణంబులై ప్రంభంబుల వనేక శబ్దంబులు గానాబడుచున్నవి. ఉ. నిగనిగలు - నిగన్నిగలు - నిగనిగమనెను- తళతళమనెను - జంజమ్మనెను - వికివికనవ్వెను - హూహూయని యగ్నినూఁదెను-గునగున నడచెను-నట్టనడుమ-కొట్టకొన-చిట్టిచివర - పట్టచగలు-ఎట్టయెదురు-మిట్టమిట్టు-కొన్నన - కొండీపురు - నెన్నడుము-నెత్తావి. చెంగలువ-చెంగావి - పొందామర - ప్రాజదుపులు - వేవేలు - వేనవేలు-రాయంచ-ఇందనుక-పేరురము - మోనల నోనాడెను - మతాక-చానేసెను - దీలుపడె - నేతురు - పోషింతె-మంతె-వలిమిరి-చలిమిరి-కల్లరి-జూదరి-కన్నెటికము-రెడ్డటికము. మొ.

౯౨. నెగసె - పొనరె - పొందె. ఇత్యాదులయం దాది హల్లునకు లోపంబు వై కల్పికంబు ఉ. ఎగసె-ఓనరె-ఓందె.

అభ్యాసము

ద్వీపాంతములగు సంస్కృతశబ్దంబులకుఁ దెనుఁగున నెట్లు ప్రయోగము? ఉదాహరణములెవ్వి? ఋకాఁతము లెట్లు ప్రయోగింపగును? ఉకాఁతములకు వచ్చునట్టి వర్తకము లెవ్వి? మనుఁడని ప్రయోగింపవచ్చునా? వృద్ధు - చార్వాకు మూర్ఖు ఇవి సాధువులా! వేట రూఁములున్నఁ జెప్పుము. దర్భము-కుశము-అని చెప్పవచ్చునా? చేనులు-గోనులు-రేనులు-ఇవి సగియైన రూఁములా? కానియెడల దిద్దుము. సూత్రము చెప్పుము. వనశబ్దమునకుఁ దృతీయావిభక్తి చెప్పుము. ములికి-బుడిపి-కలికి-వీనికి బహువచనరూపము లెవ్వి? దోసిలి - అట కలి-గొడ్డలి-వీనికి బహువచనములు చెప్పుము.

తప్పలు దిద్దుము.

హరినిచేతఁ-వటునిఁ-వటుఁడు - రమాయొక్క-రాములో పలఁ-రాముయందు - గౌలు మందనుండి వచ్చినవి-దోసిలిలు-కుశము-పితృడు - మాతృ - అయిశ్వర్యము - హరిలకొఱకుఁ-రామునఁ-వడ్డులు.

ఆజంతపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

హాలంతసరి చేపదము.

౧. హాలంతశబ్దములు. అగుణవర్గణములు- గుణవర్గణములు
 అని రెండువిధములు గలవి.

౨. అగుణవర్గణములు సంస్కృతప్రథమైకవచనతుల్యము
 లు. ఉ. కకుప్-దిక్-దృక్. మొ.

౩. గుణవర్గణములు సంస్కృతద్వితీయైక వచనతుల్యములు.
 ఉ. గుణవంతమ్-సుహృదమ్-వేదవిదమ్. మొ.

౪. ప్రాస్వంబుకంఠం బరంబులయిన అగుణవర్గణంబుల కడ
 హల్లులకెల్ల ద్వితోత్వంబులు వచ్చును - సుప్రత్యయము
 లోపించును ఉ. కకుప్-దిక్-దృక్. మొ. దీర్ఘంబుకంఠం
 బరంబులయిన హల్లులకు స్విత్యంబు వైకల్పికంబు - ఉత్వంబు-
 నిత్యంబు. ఉ. వాసు-వాసుక్. మొ.

౫. గుణవర్గణంబులయొక్క అంత్యహల్లునకు లోపంబు
 గలుగును.

౬. వానికి మహత్తులకు డువర్ణకంబును అమహత్తులకు
 మువర్ణకంబును నునుపటివలెనగును. ఉ. గుణవంతుఁడు-సుహృ
 దుఁడు-అనఁడాహము - శ్వాసము. మొ. మఱికొన్ని హాలంత
 శబ్దముల యంత్యహల్లునకు వికల్పకముగా లోపంబు గలుగును.
 ఉ. జగము-జగత్తు.

2. అత్త శబ్దమునకు ఆత్మ-ఆత్మేండు-ఆత్మము అని మూడు రూపంబులు.

౩. ఇమనిచ్ ప్రత్యయాంతములకు గరిమ-గరిమము అని ట్లు రెండు రూపంబులు.

౪. రాజ్ శబ్దమునకు రాజు అనిరూపము.

౫. పక్షి, ఋభుక్షి శబ్దములకు పక్షము ఋభుక్షుండు అని రూపంబులు.

౬. సుశర్తాదులకు రూపద్వయంబు. ఉ. సుశర్త-సుశర్తుండు-నిగమశర్త-నిగమశర్తుండు మొ.

౭. హనుమచ్ఛబ్దమునకు హనుమంతుండు-హనుమానుండనియు-భగవచ్ఛబ్దమునకు భగవంతుండు - భగవానుండనియు రూపంబులు.

౮. సకారాంతశబ్దములందుఁ గొన్నిటికి అంత్య సకార లోపంబు గలుగును. ఉ. తేజము - తేజస్సు-వక్షము- వక్షస్సు. మొ. కొన్నిటికి గలుగదు. ఉ. పయస్సు-వయస్సు. మొ.

౯. నకారాంత శబ్దములందుఁ గొన్నిటికి ద్విత్వలోపంబునగును. ఉ. మనము - మనస్సు - మనసు - శిరము - శిరస్సు-శిరసు. మొ.

౧౦. సంపచ్ఛబ్దమునకు సంపద - సంపత్తు-ఆపచ్ఛబ్దమునకు ఆపద-ఆపత్తు అనిరూపములు.

౧౬ విశేషణంబులకు విశేష్యంబులకుంబోలే లింగ ప్రయుక్తరూపంబు లగు. ఉ. నమస్తుని రాజుఁడు రాముఁడు - నమస్తుని రాజసీత-బహు రాజము దేశము.

౧౭. తదాద్యర్థకములైన - ఆ - ఈ-ఏ-లకు మహాదర్థంబున ప్రథమైకవచనంబున వాఁడు-వీఁడు - ఎవఁడు అనియును; బహు వచనంబున వారు - వారలు - వాండ్లు-వీరు - వీరలు - వీండ్లు-ఎవరు-ఎవ్వరు - ఎవండ్లు-ఎవ్వండ్లు అనియును; ద్వితీయైకవచనంబున వానిఁ - వీనిఁ-ఎవనిఁ అనియును; బహువచనంబున వారిఁ-వీరిఁ-ఎవరిఁ అనియును; మహాత్యర్థంబునఁ బ్రథమైక వచనంబున ఆమె-ఈమె - ఏమె అనియును; అమహాదర్థంబునఁ బ్రథమైకవచనబహువచనంబుల అసి - అవి - ఇది - ఇవి-ఎది-ఎవి అనియు రూపంబు లేఱుండునది

౧౮. అస్తిచ్ఛబ్దదేశ్యము నా. దీని ప్రథమైకవచనములు నేను-ఏను. బహువచనములు మేము-ఏము. ద్వితీయైకవచనములు నన్నుఁ-ననుఁ. బహువచనములు మమ్ముఁ-మముఁ. నాచేతఁ-మాచేతఁ ఇత్యాదు లాహ్యంబులు.

౧౯. యుష్టచ్ఛబ్దదేశ్యము నీ. దీని ప్రథమైకవచనములు నీవు-ఈవు. బహువచనములు మీరు - ఈరు. ద్వితీయైకవచనములు నిన్నుఁ-నినుఁ. బహువచనములు మిమ్ముఁ-మిముఁ-నీచేఁ-మీచేతఁ. ఇత్యాదు లాహ్యంబులు.

౨౦. ఆత్మ శబ్దదేశ్యము తా. దీని ప్రథమైకవచనము తాను. బహువచనములు తారు-తాము-తమరు ద్వితీయైక వచనములు తన్నుక - తనుక. బహువచనములు తమ్ముక - తముక-తనచేతక - తమచేతక ఇత్యాదు లూహ్యంబులు.

౨౧. ఉభయార్థకము మన. దీని ప్రథమాబహువచనము మనము. ద్వితీయాబహువచనము మనలక-మనచేతక- మనకొ ఆకుక ఇత్యాదు లూహ్యంబులు.

౨౨. ఇదమ్-అదన్-వతత్ - ఈశబ్దంబుల దేశ్యంబు ఈ. యచ్ఛబ్ద దేశ్యము ఏ. తచ్ఛబ్దదేశ్యము ఆ. ఇవి మఱియొక శబ్దముతో నన్వయించునపుడు తాము హ్రస్వమును బొంది మీదివర్ణమునకు వైకల్పికముగా ద్వితీయమును బుట్టించును. ఉ. ఈదేశము-ఇదేశము-వదేశము - ఎదేశము-ఆదేశము-అదేశము.

౨౩. కొన్నియెడల శబ్దాంతరాన్వయము లేనప్పుడును ద్వితీయము కలుగును. ఉ. ఇది-ఇద్ది-ఎది-ఎద్ది-అది-అద్ది. సంయుక్తంబు పరంబగునపుడు కలుగదు. ఆత్రోవ - ఆప్రోలు - ఆస్వర్గము.

౨౪. శ - ష - స - హ - ర - ఇవి పరములగునపుడు వైవిధి చెల్లదు. ఉ. ఆశంకరుడు - ఆషణ్ణుఖుడు - ఆసేన-ఆహయము- ఆరాజు.

౨౫. ఇకారాంతంబులయిన దేశ్యాస్తద్యుష్టచ్ఛబ్ద విశేషణముల ఏకవచమునందుఁ గ్రమముగా ని-వి అను వర్ణకములు

వచ్చును. ఉ. నేను కవిని - నీవు కవివి - నేను తండ్రిని - నీవు తల్లివి. మొ.

౨౬. ఇకారాంత వ్యతిరిక్తములయిన అస్తచ్చబ్ధ విశేషణముల యేకవచనమందు నువర్ణకంబును యుష్టచ్చబ్ధ విశేషణముల యేకవచనమందు వువర్ణకంబును వచ్చును. ఉ. నేను భక్తుఁడను - నీవు దేవుఁడవు మొ.

౨౭. అస్తచ్చబ్ధ విశేషణముల బహువచనమందు మువర్ణకంబును యుష్టచ్చబ్ధ విశేషణముల బహువచనమందు రువర్ణకంబును వచ్చును. ఉ. మేము భక్తులము-మీరు పూజ్యులరు. మొ.

౨౮. ఉకారాంతశబ్దములకు ను - ము-వు - రు వర్ణకములు పరములగునపుడు అకారాదేశంబు వచ్చును.

౨౯. పైవిధి క్రియాపదంబులయందును చెల్లును. ఉ. నేను జయించుచున్నాఁడను-నీవు జయించుచున్నాఁడవు. మొ.

౩౦. సమస్తశబ్దంబులమీఁద సంబంధార్థమందు దివర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. రాజుది - వానిది-నీది - నాది - తనది. మొ.

౩౧. నీ - నా - తా - అనువానిమీఁద సమానంబున దువర్ణంబు వికల్పంబుగ వచ్చును. ఉ. నాదుసొమ్ము - నీదుకీర్తి-తనదుమహిమ. మొ.

౩౨. తెనుఁగునందుఁ గొన్నియెడల క్రియాపద నామపదములయొక్క ఉకారంబునకు లోపంబు గలుగును. ఉ. చూడ

ర్జనులు-వత్తుర్జునులు - కణదెఱచి-కల్ద్రావి - విల్పూని-పేర్వాడి-
గోర్లోసి. మొ.

33. సమస్తములయిన స్త్రీలింగశబ్దములకు - టాప్ - జీప్ -
మొదలయిన స్త్రీప్రత్యయములు నియతములు. ఉ. సీత భక్తవ
త్సల-రామకృప సంతాపహారిణి-లక్ష్మీ సర్వాభీష్టప్రదాత్రి. మొ.

34. తెనుఁగునందును స్త్రీలింగవిశేషణములు స్త్రీలింగ
ములు గలవిగానే యుండును. ఉ. పాలమున్నీటికూఁతురు పద్మ
హస్త - పుడమిచెలికూఁతురే సర్వభవనజనని. మొ.

35. అస్రాణివాచక స్త్రీలింగ విశేషణము స్త్రీలింగముగల
దియు లేనిదియు నగును. ఉ. శరచ్చంద్రిక మనోహర - మనో
హరము. మొ.

36. అ-ఇ-ఉ-అను వర్ణకములు తెనుఁగున స్త్రీలింగద్యో
తకములు. గౌర-గౌరి-గౌరు-లచ్చ-లచ్చి-లచ్చు. మొ.

37. త్వ ప్రత్యయార్థమందు తన వర్ణకంబు వచ్చును. ఉ.
పెద్దతనము-పిన్నతనము-దొరతనము. మొ.

38. ప్రాతిపదికంబుమీఁద స్వార్థమందు కవర్ణకంబు వచ్చు
ను. ఆకవర్ణకంబు పరంబగునపుడు ఉకారాదేశంబు వచ్చును.
ఉ. వెలఁది-వెలఁదుక-పొలఁతి-పొలఁతుక. మొ.

39. గుణవాచకంబులగు నల్లాదులకు నవర్ణకంబగు. ఉ.
నల్లన-ఎఱ్ఱన-తెల్లన - పచ్చన - చామన - తియ్యన - పుల్లన -
చక్కన. మొ.

రం. మత్స్వర్థమందు పుంవాచకములకు కాఁడు ప్రత్యయంబును-స్త్రీవాచకములకు కత్తైప్రత్యయంబును వచ్చును. ఉ. చెలి కాఁడు-చెలికత్తై-వన్నె కాఁడు-వన్నెకత్తై. మొ. చెలిమికలవాఁడు-చెలిమికలది-వన్నెకలవాఁడు-వన్నెకలది అని యర్థము.

రగ. చిన్నాదులకు టీకవర్ణకము వచ్చును. ఉ. చిన్న టీకము-పెద్ద టీకము. మొ.

రశ. దఘ్నార్థంబునందు బంటికొలఁదులగు. ఉ. మోఁకాలిబంటి-మోఁకాలికొలఁది.

ర౩. స్త్రీవాచకంబులగుచో వగాదులకు ఆడివర్ణకంబువచ్చును. ఉ. వగలాఁడి-బిన్నెలాఁడి. మొ.

ర౪. సంస్కృతమం దేయే యర్థంబులయం దేయే విభక్తి వచ్చునో, తెనుఁగునందు ఆయా యర్థంబులయం దాయా విభక్తి వచ్చును.

సీత సర్వోత్తమురాలు- ప్రాతిపదికార్థమునఁ బ్రథమ.

సీతను దలఁచెద- కర్తార్థమున ద్వితీయ.

సురలచేత నుతింపబడియె- కర్తృర్థమునఁ దృతీయ.

ఖడ్గముచేత నఱకె- కరణార్థమునఁ దృతీయ.

దయచేత రక్షించె- హేత్వార్థమునఁ దృతీయ.

నాకొఱ కిచ్చె- సంప్రదానమునఁ జతుర్థి.

పాపమువలన బాసె- అపాదానార్థమునఁ బంచమి.

నీవలన బ్రదికితి- హేత్వార్థమునఁ బంచమి.

రామునిదాసుఁడు- సంబంధార్థమున పష్టి.
 జగములకుఁగర్త- కర్తార్థమున పష్టి
 వై కుంతమందుండె- అధికరణంబున సప్తమి.

రగి. తెనుఁగునందుఁ గొన్ని యొడల నొక విభక్త్యర్థమందు మఱియొక విభక్తి వచ్చును. ఉ. నీత నాకు వర మిచ్చె-ఇచటఁ జతుర్థ్యర్థంబున పష్టి-శిరమున గురుపాదుకల వహించితి-ఇచటఁ దృతీయార్థమందు సప్తమి-సుఖముండె-ఇక్కడ తృతీయార్థమందుఁ బ్రథమ.

రఁ అచేతనవాచకములయిన శబ్దములకుఁ దృతీయాసప్తమ్యర్థములయందు ద్వితీయయు-ద్వితీయార్థమందుఁ బ్రథమయు వైకల్పికము గా నగును. ఉ. కత్తిని గొమ్మను నఱకెను - కత్తిచేఁ గొమ్మను నఱకెను. ద్వారకనున్న వాఁడు - ద్వారకయందున్న వాఁడు. రథమెక్కె-రథము నెక్కె. మొ.

రఁ. ఉండిశబ్దము పరంబగునపుడు పూర్వశబ్దమునకు ద్వితీయాసప్తములగును. ఉ. వనమునుండి - వనమందుండి - జ్రష్టాలోకముననుండి. మొ.

రఁ. షష్ఠ్యంతవిశేషణమునకుఁ బ్రథమ వచ్చును. ఉ. అనఘచరితుఁడు రఘునందనునకుఁ బ్రణతి. మొ.

రఁ. విశేషణ విశేష్యంబు లితర శబ్దములచేత వ్యవధానము గలవియు నగును. ఉ. రాముఁడలఁచెద సుగుణాభిరాము నెపుడు- రామునభి రాము సద్గుణధాముఁ దలఁతు. మొ.

౫౦. తెనుఁగునందు విశేషణ గతములయిన బహువచనములకు ఏకవచనము వచ్చును. ఉ. ఇంపయిన పలుకులు-సొంపయిన సిరులు-ఇష్టమగు కదార్థములు. మొ.

౫౧. తెనుఁగునందును ద్విగుసమాసము-కర్త ధారయసమాసము-తత్పురుష సమాసము-ద్వంద్వసమాసము - బహువ్రీహీసమాసము-ఉపమాన సమాసము-ఉత్తరపద లోపసమాసము-రూపకసమాసము మొదలగు సమాసములు కలవు.

ముచ్చిచ్చు-మువ్వన్నె-ముక్కాక. మొ. ద్విగువు.

నల్ల గలువ-తెల్లదమ్మి. మొ. కర్త ధారయము.

మల్లెపువ్వు-దొంగయలుకు. మొ. తత్పురుషము.

తల్లిదండ్రులు-ఆన్న పప్పులు. మొ. ద్వంద్వము.

అలరువిల్లుఁడు-నలువ. మొ. బహువ్రీహీ.

చిగురుఁగేలు-జంటమోవి. మొ. ఉపమానపూర్వపదము

కేలుదమ్మి-రాచసింగము. మొ. ఉపమానోత్తరపదము.

జవ్వాజిసెట్టి-వంటలరంగమ్మ. మొ. ఉత్తరపదలోపము.

కన్ను గలువ-కొనుమిన్ను. మొ. రూపకము.

౫౨. సమాసాంత ప్రత్యయవిధులు ఔపవిభక్తికములవలె జేయఁదగినవి. ఉ. అలరువిల్లుఁడు-వాలుగంటి - తమ్మిచూలి - నలువ. మొ.

౫౩. కేవలాంధ్రపదములతోఁగూడిన సమాసమును సమాసకమందురు. ఉ. నిండుపున్నమనాటిజాబిల్లి వెన్నెల తేట తియ్యని క్రొమ్మావి తోట నీటు. మొ.

౧౧౪. సమాసకావయవములయిన శబ్దములయందు విభక్తి మొదలయినవానికి లోపము వచ్చును. ఉ. వేల్పుదొర - రాచ కొమరుడు. మొ. మొదలగు అని యన్నందువలన తమ్మికంటి ఇత్యాదులయం దుపమావాచకలోపంబును-వేల్పులచెట్టు-మా వులతోట ఇత్యాదులయందు యొక్కకుమాత్రము లోపం బును గ్రహించబడును.

౧౧౫. సంస్కృతాంధ్రపదములతోడఁ గూడిన సమాసంబు మిశ్రసమాసంబు. ఉ. పద్మాకరపుఁ దావిచెలువు - పాలకడలి పట్టి రామణీయకము. మొ.

౧౧౬. ఆఱక్షరములవఱకును తెనుఁగుపదము సంస్కృతపద ముతో సమసించి కర్తృధారయ మగును. ఉ. వాఁడి మయూఖ ములు-వేఁడి పయోధాగలు-కలికి భుజంగ కన్యలు. మొ.

౧౧౭. అనేకములయిన సంస్కృత శబ్దములు తెనుఁగు శబ్ద ములతోడను - తెనుఁగుశబ్దములు సంస్కృత శబ్దములతోడను యథేచ్ఛముగాఁ దమ తమవిభక్తివికారములతో సమసించుచు న్నవి. ఉ. తెలిదమ్మి కంటిగేహిని పుట్టినింటి సంపత్తి పెంపు - కలువకంటి కటాక్షంపు గుంపులు. మొ.

అభ్యాసము.

హాలంతములననేమి? అవి యెన్ని విధములు? గుణవద్గణ శబ్దములను కొన్నిటిఁ జెప్పుము. అగుణవద్గణశబ్దములను కొన్ని

చెప్పుము. కకుప్ -దిక్ - వాక్ - రాత్ - సుహృదమ్-అనద్వా
హమ్-వీనికి దెలుగున నగురూపంబు లెవి? ఇమనిచ్ ప్రత్య
యాంతములకుఁ గొన్ని యుదాహరణములు వక్కాణింపుము.
పథి-ఋభుక్షి-అప్-వీనికి దెలుగు రూపములు చెప్పుము.
వాడు-వీడు-ఎవడు-వీనికి స్త్రీలింగరూపము లెవి? ఆ తావి-
ఈ దేశము - ఏ అమరులు - ఆ పట్టణము అని యుండునపుడు
సమసనరూపము లెట్లుండును? నేను భక్తుడను - అనునపుడు
రూప మెట్లు వచ్చునో సూత్రములు చెప్పి రూపింపుము.
అప్రోలు-అస్వర్గము - ఆఋషి - అనురూపంబులు సాధువులా?
తెనుఁగున స్త్రీప్రత్యయములెవి? తద్ధితాంతము లెవి? కారక
ము లెవి? సమాసము లెన్నివిధములు? ముచ్చిచ్చు - తెల్ల
గుట్టము-చెట్టుకొమ్మ-కలువకంట-ఈ సమాసములకుఁ బేర్లెవి?

హలంతపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

క్రియాపరిచ్ఛేదము.

౧. ఉపకృతి-పరిణతి-సంవృతి అని తత్సమక్రియలు మూడు విధములు గలవి.

౨. పుష్-ణ మొదలైనవి ఉపకృతి క్రియలు. భూ - జి మొదలైనవి పరిణతి క్రియలు. రంజి-వసి మొదలైనవి సంవృతి క్రియలు.

౩. ఉపకృతిక్రియ ఘజ్ - క్షిక్ మొదలైన కృత్ప్రత్యయము లంతమందుఁగలదియై ప్రకృతియగును. ఉ. పోష - నుతి - స్తుతి. మొ

౪. పరిణతిక్రియ అయ్-అవ్ - అర్ అనువానితోఁగూడి ప్రకృతియగును. ఉ. జయ్-క్షయ్-సంశ్రయ్ - ఆనుభవ్ - పరిభవ్ - అపహ్నవ్ - భర్ - వర్ - హర్. మొ.

౫. సంవృతిక్రియ ఉపదేశకాలమందు సిద్ధమైన స్వరూపముతోఁడఁగూడి ప్రకృతియగును. ఉ. రంజ-వన-అర్థ - గర్వ గణ-దండ-భజ. మొ.

ఈమూడువిధములైనక్రియలకు భేద మెట్లైయుఁగవలయును?

౬. తద్ధర్మ వర్తమానభూత భవిష్య దర్థకములని క్రియలు నాలుగువిధములు గలవియగును.

తద్ధర్మమనఁగా భూతాద్యర్థశ్రయ విలక్షణమైన కొండొక యర్థవిశేషము.

2. మూఁడు విధములైన క్రియాపదములకును స్వార్థమందును - ణిజర్థమందును ఇంచు అనునాగమం బంత్యావయవముగా వచ్చును. ఉ. పోషించు-పోషించించు. మొ.

౩. దేశ్యక్రియలకు ణ్యర్థంబునమాత్ర మియాగమంబు వచ్చును. ఉ. కొట్టించు-రావించు. మొ.

౪. సమస్త క్రియలకు వర్తమానార్థమందు చువర్ణంబు ఆగమంబుగా వచ్చును.

౧౦. క్రియలకు వర్తమానార్థమందు ఉన్న అను శబ్దంబును భవిష్యదర్థంబున కల అను శబ్దంబును అనుబంధము లగును.

౧౧. మహత్తు కర్తయైనపుడు ఉన్న అనుశబ్దమునకు దీర్ఘంబు వచ్చును.

౧౨. మహత్తు కర్తయైనపుడు వర్తమానార్థమందును - భవిష్యదర్థమందును-వ్యతిరేకార్థమందును క్రియాపదంబుల ప్రథమ పురుషైక వచనంబునకు డువర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. పోషించుచున్నాఁడు-వండుచున్నాఁడు-వండఁగలఁడు-వండఁడు. మొ.

౧౩. అనుబంధము - స్వార్థనాథ - ణిచ్చు - వ్యతిరేకార్థము-తుమున్నర్థము ఇవి పరమగునపుడు ఇంచుగాగమసంబంధియగు చకారంబునకు పకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ. పోషించు

గలఁడు-పోషింపుము- పోషింపింపుము-పోషింపఁడు-పోషింపఁ
వండింపఁగలఁడు. మొ.

౧౪. అమహాత్ము కర్తయైనపుడు వర్తమానార్థక ప్రథమపురు
షైకవచనబహువచనములకుఁ గ్రమంబుగ ది-వి అను వర్ణకం
బులును - భవిష్యదర్థమందును - వ్యతిరేకార్థమందును ప్రథమ
పురుషైకవచన బహువచనములకు దు-వు అను వర్ణకంబులును
వచ్చును. ఉ. పోషించుచున్నది - పోషించుచున్నవి. వండుచు
న్నది - వండుచున్నవి. పోషింపఁగలదు - పోషింపఁగలవు. వండఁ
గలదు-వండఁగలవు. పోషింపదు - పోషింపవు - వండదు- వం
డువు. మొ.

౧౫. సమస్తక్రియలయందును అన్ని యర్థములయందును
మధ్యమ పురుషైకవచనమునకు వువర్ణకంబును-ఉత్తమపురుషైక
వచనబహువచనములకు ను-ము వర్ణకంబులును-తక్కిన బహు
వచనములకు రువర్ణకంబును వచ్చును. ఉ. పోషించుచున్నావు-
పోషింపఁగలవు - పోషింపవు - పోషింతువు - పోషించుచున్నా
ను-పోషించుచున్నాము - పోషింపఁగలను - పోషింపఁగలము-
పోషింపను- పోషింపము-పోషింతును - పోషింతుము- పోషిం
చుచున్నారు - పోషించుచున్నారు - పోషింపఁగలరు - పోషిం
పఁగలరు-పోషింపరు - పోషింపరు- పోషింతురు- పోషింతురు -
వండుచున్నావు - వండుచున్నాను- వండుచున్నాము-వండుచు
న్నారు. మొ.

౧౬. భూతార్థమందును - తద్ధర్తార్థమందును ప్రథమపురుషైకవచనంబునకు లోపంబు వచ్చును.

౧౭. భూతార్థమందు ప్రథమపురుషైకవచనంబున ధాత్వంతోకారంబునకు ఏకారాదేశంబు వచ్చును. ఉ పోషించెను-పోషించును - వండెను - వండును. మొ.

౧౮. భూతార్థమందును - క్త్వై ప్రత్యయార్థమందును - క్రియాంత్య వర్ణమునకు ఇకారాదేశంబు వచ్చును. క్త్వై. ఉ. పోషించి-వండి, మొ.

౧౯. భూతార్థక మధ్యమోత్తమపురుషములయందు తివర్ణంబును-తద్ధర్తార్థక ప్రథమపురుషైకవచనముతప్పఁ దక్కిన పురుషములయందు దువర్ణంబును వచ్చును. త. ఉ. వండుదురు. వండుదువు - వండుదురు - వండుదును- వండుదుము.

౨౦. భూతార్థక క్రియాపదంబులమీఁది వు-రు - ను-ము అను వర్ణకములయందలి ఉకారమునకు ఇకారాదేశంబు వచ్చును. పోషించిరి-పోషించితివి-పోషించితిరి-పోషించితిని - పోషించితిమి-వండిరి - వండితివి. మొ.

౨౧. వ్యతిరేకార్థమందును భవిష్యదర్థమునందును తుమున్నదర్థమందును క్రియాంత్యవర్ణమునకు అకారాదేశంబువచ్చును ఉ. వండఁడు-వండఁగలఁడు-వండన్. మొ.

౨౨. తద్ధర్తార్థమందు దువర్ణంబు పరంబగునపుడు ఇంచుగాగమసంబంధి చువర్ణకంబునకు లోపంబును - బిందుపూర్వక

దువర్ణకంబునకు తువర్ణాదేశంబును వైకల్పికముగా నగును. పోషింతురు-పోషింతువు-పోషింతురు - పోషింతును-పోషింతుము-వండింతురు. మొ.

౨౩. తద్ధర్తార్థకరూపాంతరంబునఁ గ్రియాంత్యవర్ణంబునకు ఏకారాదేశంబును - ప్రథమపురుషైకవచనమందు ద్రుతాంతంబులగు-డి-డు వర్ణకంబులును-రు-వు-ను-ము వర్ణకములు లగుములగునపుడు దకారంబు వచ్చును. ఉ. పోషిం చెడిఁ - పోషిం చెడుఁ - పోషిం చెదరు-పోషిం చెదవు-పోషిం చెదరు-పోషిం చెదను-పోషిం చెదము-వం డెడిఁ - వం డెగుఁ - వం డెదరు. మొ.

౨౪. ప్రార్థనార్థక మధ్యమపురుషైకవచన బహువచనము లకుఁ గ్రమముగా ము-డు వర్ణకంబులు వచ్చును. ఉ. పోషిం పుము-పోషింపుఁడు-వండుము-వండుఁడు. మొ.

౨౫. ఏకవచనమునందు వచ్చునట్టి మువర్ణకము హల్లుపరంబగునపుడు వైకల్పికంబుగ లోపించు. ఉ. పోషింపుము నీవు-పోషింపు నీవు-వండుము నీవు-వండు నీవు. మొ.

౨౬. ప్రార్థనార్థక ము-డు వర్ణకంబులకంటె - అ - ఆ - ఇ - ఈ-లు వైకల్పికంబుగఁ బ్రయోగింపబడును. ఉ. పోషింపుమ-పోషింపుఁడ-పోషింపుమా - పోషింపుఁడా-పోషింపుమి-పోషింపుఁడి - పోషింపుమి - పోషింపుఁడీ - వండుమ-వండుఁడ - వండుమా-వండుఁడా-వండుమి-వండుఁడి - వండుమి - వండుఁడీ. మొ.

22. వ్యతిరేకార్థక మధ్యమపురుషంబునకు ఎ-వ-బ-ట-
అయ్య-అష్టు అనునవి ప్రార్థనాద్యోతకములు గా వచ్చును. ఉ. పోషింపవె - పోషింపరె-పోషింపవే - పోషింపరే-పోషింప
వా-పోషింపరా - పోషింపవో - పోషింపరో - పోషింపవయ్య-
పోషింపరయ్య - పోషింపవమ్మ - పోషింపరమ్మ- వండవె-వండరె-
వండవే-వండరే-వండవా - వండరా-వండవో - వండరో-వండ
వయ్య-వండరయ్య-వండవమ్మ-వండరమ్మ. మొ.

23. ఉభయకర్తృక ప్రార్థనార్థకంబునకు మువర్ణకంబు కరం
బగునపుడు దకారంబు పూర్వాగమంబుగా వచ్చును. ఉ. పోషిం
పుదము-పోషింతము-వండుదము. మొ.

24. వ్యతిరేక ప్రార్థనార్థకంబున ము - డు వర్ణకంబులు
పరంబగునపుడు కువర్ణకంబు పూర్వాగమంబుగా వచ్చును.
ఉ. పోషింపకుము-పోషింపకుడు-వండకుము-వండకుడు. మొ.

30. సమస్తక్రియాపదముల యంతమందు భావార్థమున
టవర్ణకంబు వచ్చును. ఉ. పోషించుట-వండుట. మొ.

31. వ్యతిరేకభావార్థమందు మివర్ణకంబు వచ్చును. ఉ.
పోషింపమి-వండమి. మొ.

32. క్షార్థక యాపముమీఁద అకారంబును కవర్ణకమును
వచ్చి వ్యతిరేకక్షార్థకమగును. ఉ. పోషింపక-వండక. మొ.

33. ధాతువుమీఁద ద్రుతపహితంబగు చువర్ణకము వచ్చి
శత్రుకమగును. ఉ. పోషించుచుకొ-వండుచుకొ. మొ.

30. ధాతువుమీఁద ద్రుతసహితంబగు దువర్ణకము వచ్చి ఆసంఖ్యార్థకమగును. ఉ. పోషించుడు-వండుడు. మొ.

31. ధాత్వంతోకారమునకు ఇకారాదేశంబును - ద్రుత సహిత నకారంబును వచ్చి చేదాద్యర్థకమగును. ఉ. పోషించిన-వండిన. మొ.

32. ధాతువుమీఁద చువర్ణకము ఉన్న అనుదానితోఁ జేరి వచ్చి వర్తమానార్థకవిశేషణమును - క్షార్థకక్రియారూపముమీఁద నవర్ణకము వచ్చి భూతార్థకవిశేషణమును - తుము స్పర్థక క్రియారూపముమీఁద కల అనునది వచ్చి భవిష్యదర్థక విశేషణమును-ధాతురూపమును మీఁద ఎడి-ఎడు ప్రత్యయములు వచ్చిన రూపములును తద్ధర్తార్థక విశేషణములు వగును. ఉ. పోషించుచున్న - వండుచున్న-పోషించిన-వండిన-పోషించెడి-వండెడి-పోషించెడు-వండెడు. మొ.

33. ధాతువుమీఁద అకారమును నివర్ణకంబునువచ్చి వ్యతిరేకార్థక విశేషణమగును. ఉ. పోషింపని-వండని. మొ.

34. క్రియలకు కర్తార్థమందు పడుశబ్దం బనుబంధకంబగును. దానిమీఁద గర్తప్రయోగమునకువలె ఉన్నాను బంధము మొదలగు కార్యములు వచ్చును. పోషింపబడుచున్నాడు-పోషింపబడియెను-పోషింపబడఁగలఁడు-వండబడుచున్నాడు-వండబడియెను - వండబడఁగలఁడు. మొ.

3౯. ణిజర్థకమునకు మునుపటివలె నించుగాగమంబును అనుబంధాదులును వచ్చును. ఉ. పోషించుచున్నాఁడు-వండించుచున్నాఁడు. పోషించెను-వండించెను. మొ.

కొన్ని ధాతువులు నానావిధములుగా ణిజంతము లగుచున్నవి.

ధాతువు-ప్రేరణ కర్తృర్థకము	ధాతువు-ప్రేరణ కర్తృర్థకము
కడుచు-కడపు	పూను-పూనుచు-పూనించు
విటుగు-విటుచు	తేలు-తేలుచు-తేలించు
మేయు-మేపు	కుదురు-కుదురుచు-కుదిరించు
లేచు-లేపు	విను-వినుచు-వినిపించు
తెలియు-తెలుపు	మను-మనుచు-మనిపించు
తిరుగు-తిప్ప	అడఁగు-అడఁచు-అడఁగించు
తునుఁగు-త్రుంచు	కరఁగు-కరఁచు-కరఁగించు
తిను-తినుపించు	కలఁగు-కలఁచు-కలఁగించు
పడు-పడుచు	ఉడుగు-ఉడుపు-ఉడిగించు. మొ.

౪౦. క్రియాఫలంబుకర్తృగామియగునపుడుకొనుధాతువు ధాతువున కనుప్రయుక్తంబగు. కొనుధాతువు పరంబగునపుడు ధాత్వంతోకారమునకు ఇకారంబు వైకల్పికముగా నాదేశంబగును. ఇదియ యాత్మనేకదాన్ధంబు. ఉ. పోషించుకొన్నాఁడు-వండుకొనుచున్నాఁడు - పోషించుకొనుచునా వండికొనుచున్నాఁడు. మొ.

ధాతుభిన్నంబయిన శబ్దంబుమీఁద ధాతుత్వమును చునపుడు ఇంచు ఈ గాగమంబు వచ్చును. ఉ. పల్లవించె-
3. మొ.

. భూత తద్ధర్తార్థములయందు షశుషత్వ్యాది తిర్య
ను అచేతనంబులును గర్తలగునపుడు బహువచనం బేక
వే యగును. ఉ. చిలుకలు రంజిల్లెన్ - చివుళ్లు విల
చిలుకలు రంజిల్లున్ - చివుళ్లు విలసిల్లున్. మొ.

అయంతంబుగానిదియై - లఘువయిన యొక యక్ష
పూర్వమునందుఁగల క్రియయొక్క అంత్యంబైన వర్ణం
ఇకా రాగమంబు వైకల్పికంబుగ వచ్చును. ఉ. ఘటించె-
ంచె-నటించె-నటియించె-వధించె-వధియించె. మొ.

రంజఘట ఇత్యాద్యకర్తక ధాతువుల యించుగాగమ
వబిందు చకారంబులకు రెండు లకారంబులు సంశ్లిష్టం
మాదేశంబులగును. ఉ. రంజిల్లు-ఘటిల్లు-విస్తరిల్లు. మొ.
ములందును గలదు. ఉ. ఆవటిల్లు - నివ్వటిల్లు. మొ.

ద్విత్వంబులేకయును ప్రయోగంబులు గలవు. ఉ.
నివ్వటిలు.

రంజి ఘట ధాతువులకు నిన్ను పరంబగునపుడు లద్య
శంబు గలదు. జీజర్థేంచుగాగమము పరమగునపుడు
ద్యయా దేశయోగ్యంబు స్వార్థేంచు గాగమమునకు

లోపంబు గలుగును. ఉ. రంజించె మమ్ము-ఘటించె ర్యము. మొ.

౪౭. తత్సమ క్రియలకువలె దేశ్యక్రియలకును అన దులు వచ్చును.

౪౮. క్రియాపదంబులమీఁద ఏకార ఆకారములు ద్యోతకములుగా వచ్చును. ఉ. నన్నుఁజూచితివే - నన చితివా? మొ.

౪౯. సందేశ్యమందు ఓకారంబు వచ్చును. ఉ. నో-చూడఁడో? మొ.

౫౦. ఆశీర్వాదంబున ధాతువునకు ఎదు, త, వర్ణా వచ్చును. ఉ. పోషించెడున్ - పోషించుతన్ - వండె వండుతన్. మొ.

౫౧. తద్ధర్మముకంటె కాత-కావుత-కాక అనున ర్థంబున ననుప్రయుక్తంబులగును. ఉ. పోషించుఁగాత దుఁగాతన్-పోషితురుగాతన్ - వండుదురుగాతన్-వణ వుతన్ - వండుదురుగావుతన్. మొ.

౫౨. ఒకానొకచోఁ గేవలతద్ధర్మార్థంబును బ్రయోగింపఁబడును. ఉ. నాయఘంబులఁ నుతుఁడు. మొ.

౫౩. ప్రథమాదిపురుషములందును - వర్తమానాఁ ములయందును - ఏకవచనాదివచనములయందును వర్ణాగ

ముగా వచ్చును. చేసెను - చేసిరి-చేసెడిని - చేసెడును-
 సు-చేసి-చేసినను-చేసిన. ఉన్నాఁడు-ఉన్నారు - ఉంటివి-
 -ఉందురు-ఉందము - ఉంట-ఉన్నను-ఉంచుచున్నాఁడు-
 చున్నారు రాఁగఁలఁడు - రాఁగలరు-వత్తురు-రమ్ము-రండు-
 -రాఁడు-రారు-రాకుము-రాకుఁడు-రప్పించుచున్నాఁడు-
 చుచున్నాఁడు-రప్పించుచున్నారు - రావించుచున్నారు-
 ఁగఁలఁడు-చూడఁగలరు - చూతురు- చూడుము-చూడుఁ
 -చూడఁడు-చూడరు - చూడమి. కలఁడు- కలరు - లేఁడు-
 లేమి-లేక. మొ.

అభ్యాసము.

అతువులెన్ని విధములు? తత్సమక్రియ లెన్నివిధములు?
 ఏది ఒకదములలోని తత్సమదేశ్య క్రియలను వివరించి
 యు. చేయు-సృజించు-కొట్టు-రంజించు - వ్రాయు - బోధిం
 తెగించు - తిరియు - మురియు-కోయు - నయించు - అను
 - సంభవించు - పులకరించు - ఆవులించు-అంగలించు-
 య. మొ.

అంధిపదములలోని ప్రథమమధ్యమోత్తమపురుషములను
 పుష్టు. మఱియును కాలములను-అర్థములను - వచనము
 యితిము వివరింపుము.

అించుచున్నాఁడు- వ్రాయుచున్నాఁడు-చూచుచున్నావు-
 చున్నాము-తీయుము-వండవు - వ్రాయకుము -అందము-

చేయుదము - వండెడుడు - వండెడిడు - వండుడు - వండఁగలవు
వండను - వండము-కోయను - చూచెడు-చూచితిని-చూచితిని

ఈ క్రిందిపదము లేయేయర్థములయందు వచ్చినవో
చెప్పుము.

వ్రాయుట-వ్రాయుడు-వ్రాసినడు - వ్రాయు - వ్రాయుచుడు
వ్రాయమి-వ్రాసెడి-వ్రాయుచున్న - వ్రాయఁగల - వ్రాసిన-వ్రా
యుడుడు.

ఈ క్రిందిపదములను సూత్రములు చెప్పి నిర్వచింపుము.
వండని - పోషించుచున్నాడు - వండఁడు - చేయుడు-వ్రాసెడు
పోషింపుము - పోషింపించు-పోషింపబడఁడు-పోషించుకొను
పోషింపింపబడుచున్నాడు.

భవిష్యదర్థమందు వచ్చునట్టి యనుబంధ మేమి? వర్తమాన
ర్థమందేది? తద్ధర్మము-భూతము-భవిష్యత్తు-వర్తమానము వీని
నిర్వచింపుము. భావార్థము - చేదర్థము-తుమున్నర్థము - వ్య
రేకత్వార్థము - ప్రార్థనార్థము వీనియందు వచ్చునట్టివర్ణకములన
జెప్పుము.

చిలుకలు రంజిల్లెడు - చివుళ్లు విలసిల్లుడు - వీనిమీద
గొంత చర్చ చేయుము.

క్రియాపరిచ్ఛేదము సంపూర్ణము.

ప్రతి 1-కి రూ. అ.

మొల్లరామాయణము, చిన్నసైజున పెద్దక్షరములలో చక్కగ ముద్రితము	...	0	10
మార్కండేయపురాణము, మారనకృతము	...	1	12
ఆంధ్రభాగవతము, పోతనామాత్యప్రణీతము, ఇదివఱకుముద్రితమైన ప్రతులకన్న అన్నివిధముల బాగుగనున్నది గిట్టుబెండు...			
2 వాల్యములు ఆత్యుత్తమ ప్రతి	...	7	0
మనుచరిత్ర, సటిక	...	2	0
వసుచరిత్ర విమర్శనము	...	1	0
వసుచరిత్ర, సవ్యాఖ్యానము, చక్కనిపూర్వు	...	4	0
ఆముక్తమాల్యద, ,, (అచ్చగుచున్నది.)			
ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, క్రొత్తపూర్వు	...	0	10
డిటో కాలికోబైండు	...	0	14
హరవిలాసము	...	0	12
డిటో కాలికోబైండు	...	1	2
రామాభ్యుదయము	...	1	4
డిటో కాలికోబైండు	...	1	10
కాశీఖండము, చక్కనిక్రొత్తపూర్వు	...	1	8
డిటో కాలికోబైండు	...	1	12
సారుగధరచరిత్రము, చేమూర. వేంకటకవికృతము	...	0	8
కవికర్ణరసాయనము, మాంధాతచరిత్ర	...	1	8
,, కాలికోబైండు	...	1	14
నిరంకుశోపాఖ్యానము, రుద్రకవికృతము	...	0	6
నీలాసుందరీపరిణయము, కూచిమంచి తిమ్మకవికృతము	...	0	4
,, కాలికోబైండు	...	0	8
పారిజాతాపహరణము, మేలుకాకితములు, చిన్నసైజు, క్రొత్తపూర్వు	...	0	8
హరిశ్చంద్రోపాఖ్యానము. శంకరకవిప్రణీతము	...	0	12
డిటో మేలుప్రతి, కాలికోబైండు	...	1	2
అనిరుద్ధచరిత్ర, కనుపత్రి. అబ్బయ్యమాత్యప్రణీతము	...	0	8
డిటో కాలికోబైండు	...	0	14

INDIRA GANDHI MEMORIAL LIBRARY
UNIVERSITY OF HYDERABAD

Acc. No. 172916

Call No. T 415 VSSA

Author 303025 296-ET

UNIVERSITY OF HYDERABAD

INDIRA GANDHI MEMORIAL LIBRARY
HYDERABAD - 500 046.

1. Books should be returned on or before the due date.
2. Borrowers are responsible for every book taken by them and will be expected to pay for any book damaged, defaced or lost.

Help to keep the book fresh and clean